

# Seks in de media: wat doen jongeren ermee?

Een onderzoek met twee metingen

RutgersWPF

Nederlands  
Jeugd  
instituut



**© 2011 Nederlands Jeugdinstituut / Rutgers WPF**

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Dit onderzoek is tot stand gekomen dankzij financiële steun van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (1<sup>e</sup> meting) en het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit (2<sup>e</sup> meting).

**Auteurs**

Peter Nikken & Hanneke de Graaf

**Nederlands Jeugdinstituut**

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon (030) 230 63 44

Website [www.nji.nl](http://www.nji.nl)

Infolijn (030) 230 65 64, e-mail [info@nji.nl](mailto:info@nji.nl)

**Rutgers WPF**

Oudenoord 176-178

Postbus 9022

3506 GA Utrecht

Telefoon (030)231 34 31

Website [www.rutgerswfp.nl](http://www.rutgerswfp.nl)

E-mail [office@rutgerswfp.org](mailto:office@rutgerswfp.org)

# Inhoudsopgave

## **Samenvatting 4**

### **Introductie 6**

- Seksueel getinte media 6
- Eerder onderzoek 6
- Theoretische modellen 8
- Doelstelling en vraagstellingen 9
- Indeling van dit rapport 10

### **Methode 11**

- Steekproef 11
- Vragenlijst 11
- Analyses 13

### **Resultaten in 2009 15**

- Mediagebruik 15
- Mediaperceptie 16
- Omgevingsfactoren 17
- Uitkomstmaten 18

### **Longitudinale verbanden 20**

- Analyses in AMOS 20
- Verbanden met mediagebruik 21
- Verbanden met mediaperceptie, vrienden en ouders 23

### **Conclusies 27**

- Verbanden met seksualiteit 27
- Verbanden met lichaamsbeeld 28
- De rol van mediaperceptie, vrienden en ouders 29
- Aanbevelingen voor beleid 30
- Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek 30

### **Literatuur 32**

### **Bijlage 1 33**

### **Bijlages 2 37**

## Samenvatting

Heeft het mediagebruik van jongeren in Nederland invloed op hun latere seksuele gedrag en opvattingen over seksualiteit en uiterlijk? Of is hun gedrag en denken bepalend voor hun latere mediakeuzes? En welke andere kenmerken van jongeren, hun vrienden of ouders spelen hierbij nog meer een rol? Om antwoord te geven op deze vragen is aan 601 jongeren in het voorjaar van 2008 en in het najaar van 2009 een vergelijkbare vragenlijst voorgelegd. Tijdens de eerste meting waren deze jongeren tussen de 12 en 18 jaar.

Op beide meetmomenten werd nagegaan welke mediagenres (televisie, internet en tijdschriften en porno) jongeren gebruiken, in hoeverre zij ervaring hebben met verschillende vormen van seks en hoe zij denken over seks, over vormen van seks die in het maatschappelijk debat controversieel of grensoverschrijdend worden genoemd en over hun eigen uiterlijk. Daarnaast hebben de jongeren aangegeven hoe ze mediabeelden percipiëren, in hoeverre hun ouders met hen over seksualiteit en mediabeelden praten en welke invloeden ze van hun vrienden ervaren.

Er zijn veel verschillen tussen jongens en meisjes. Meisjes kijken meer naar de meeste televisiegenres, lezen meer tijdschriften en zijn actiever op profielsites op het internet. Meisjes vergelijken zich ook wat vaker met personen in de media. Verder rapporteren meisjes dat hun ouders vaker commentaar geven op de media, maar ook vaker met hen over seks praten. Tot slot hebben meisjes wat meer ervaring met seksualiteit dan jongens en zijn ze meer bezig met er goed uitzien. Jongens zeggen vaker dan meisjes dat zij naar porno kijken. Verder worden jongens ook vaker door hun vrienden aangespoord om mediaproducten met seks te bekijken. Tot slot, zijn jongens ook meer geïnteresseerd in seksualiteit dan meisjes, gaan ze wat vaker akkoord met grensoverschrijdende seksualiteit en zijn ze meer tevreden met hun uiterlijk.

Het is niet eenvoudig een simpel antwoord te geven op de vraag of het mediagebruik van jongeren bepalend is voor hun seksuele gedrag en hun opvattingen over seks en uiterlijk, of dat reeds bestaande opvattingen en gedragingen het mediagebruik bepalen. Het hangt er vooral van af om wat voor jongeren het gaat.

Jongens zoeken de mediagenres op die passen bij hun eigen seksuele attitudes en ervaring, zoals porno en muziekclips, terwijl die seksueel getinte media op hun beurt weer een versterkend effect hebben op het seksuele gedrag en denken van jongens. Vooral wanneer jongens de media als realistisch voorbeeld zien is de kans groot dat de invloeden van invloed zijn of dat zij seksueel getinte media opzoeken. Op het seksuele gedrag en de opvattingen van meisjes hebben de media minder invloed, vooral wanneer de ouders voldoende aan mediaopvoeding doen. Alleen wanneer meisjes mediabeelden heel realistisch vinden heeft het kijken naar muzikzenders invloed op de mate waarin zij seksuele ervaring hebben.

Wanneer rekening wordt gehouden met de verschillende omgevingsinvloeden, blijkt het gebruik van de onderzochte mediagenres niet tot meer grensoverschrijdende attitudes te leiden. Wel blijkt dat jongens met meer grensoverschrijdende attitudes bepaalde mediagenres, zoals porno en muzikzenders, juist vaker op gaan zoeken.

Bij laag opgeleide meisjes hebben vooral tijdschriften die een sterk geïdealiseerd beeld van uiterlijk presenteren (glossy's) en profielsites, waar zij zichzelf op kunnen presenteren, een negatief effect op hun lichaamsbeeld. Het kijken naar muzikzenders heeft echter tot gevolg dat deze meisjes een

positiever beeld van hun eigen uiterlijk ontwikkelen. Hoog opgeleide meisjes ondervinden minder invloed van de media op hun lichaamsbeeld.

De resultaten van dit onderzoek geven er geen aanleiding toe om jongeren te verbieden bepaalde media te gebruiken. Het verdient eerder aanbeveling om de mediabeelden die jongeren zelf selecteren te gebruiken als aanleiding voor een discussie over de grensoverschrijdende en genderstereotiepe aard van bepaalde mediabeelden. In deze dialogen dient de realiteit van mediabeelden een belangrijke plaats te hebben.

# 1. INTRODUCTIE

## 1.1 Seksueel getinte media

Zorgen over de invloed van de media op kinderen en jongeren zijn niet nieuw. De afgelopen vijf jaar hebben die zorgen zich onder andere geconcentreerd op de mate waarin seksueel getinte beelden in de media het denken en doen van jongeren beïnvloeden. In de maatschappelijke discussie wordt dit vaak ‘seksualisering’ genoemd, maar in diezelfde discussie wordt deze term op verschillende manieren ingevuld. Soms heeft seksualisering uitsluitend betrekking op de media, maar soms wordt het ook veel breder getrokken en betreft het de ‘geseksualiseerde’ maatschappij. Soms gaat het alleen over beelden van seks en bloot, op andere momenten gaat het over de manier waarop mannen en vrouwen(rollen) worden afgebeeld, of over het onrealistische schoonheidsideaal van vooral vrouwen in de media. Omdat de term seksualisering voor velerlei uitleg vatbaar is, spreken wij in dit rapport niet over ‘seksualisering’, maar over seksueel getinte media. Daarmee bedoelen we overigens niet alleen uitingen in beeld die verwijzen naar seksualiteit of romantiek, maar ook media-uitingen in de vorm van gesproken of geschreven tekst.

In 2008 presenteerden de Rutgers Nisso Groep, het Nederlands Jeugdinstituut en MOVISIE gezamenlijk in opdracht van het ministerie van OCW het rapport ‘*Seksualisering: Reden tot zorg?*’ (De Graaf, Nikken, Felten, Janssens & Van Berlo, 2008). Dit rapport omvatte vier deelstudies: naast een literatuurstudie, een kwalitatieve studie met focusgroepen en secundaire analyses op een eerdere survey (Nikken, 2007), was ook een kwantitatieve studie onder jongeren en hun ouders in de rapportage opgenomen. Deze deelstudie bestond uit een internet survey waarin jongeren gevraagd werd naar hun ervaringen en opvattingen rond seksualiteit en uiterlijk, alsook hun gebruik van verschillende media, de opvoeding door ouders en de relaties met vrienden. De ouders rapporteerden in deze studie eveneens over hun opvoedingsgedrag en hun beeld van seksualiteit en uiterlijk.

De survey uit 2008 betrof slechts een momentopname en kon alleen aangeven of er een verband was tussen het consumeren van seksueel getinte media en de opvattingen en gedragingen van jongeren op dat moment. Er bestond behoefte aan inzicht in de volgorde van mediagebruik en seksueel gedrag en opvattingen. Daarom is anderhalf jaar na de eerste meting nogmaals vastgesteld welke media deze jongeren gebruiken, hoe zij denken over seksualiteit en uiterlijk en welke ervaringen zij hebben op seksueel gebied. De hier gerapporteerde studie bevat allereerst een verslag van de bevindingen van de meting die eind 2009 is gehouden. Daarnaast geeft het een overzicht van de verbanden die er zijn tussen de twee meetmomenten.

## 1.2 Eerder onderzoek

Seksueel getinte uitingen en seksestereotiepe, onrealistisch mooie beelden van mannen en vrouwen in de media worden in het publieke debat veelvuldig op een negatieve manier in verband gebracht met seksueel gedrag en welzijn van jongeren. Westers onderzoek suggereert dat het risico op beïnvloeding van jeugdigen door seksueel getinte media inderdaad aanwezig is. Amerikaans onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat jongeren die uitzonderlijk veel naar televisiebeelden met een seksuele inhoud kijken, in hun seksuele gedrag één tot drie jaar voorlopen op leeftijdgenoten die uitzonderlijk weinig naar zulke televisiebeelden kijken (Collins et al., 2004). Jongeren die meer naar seks op televisie kijken zijn ook meer en vroeger betrokken bij ongewenste tienerzwangerschappen (Chandra et al., 2008). Ook de APA Task Force (2007) in Amerika en Papadopoulos (2010) in

Engeland schetsen in literatuuroverzichten het beeld dat a) de media meer dan vroeger aandacht besteden aan seksualiteit en uiterlijk, en b) dat die seksueel getinte mediabeelden het risico op grensoverschrijdend seksueel gedrag (vooral bij jongens) en preoccupatie met en ontevredenheid over het eigen uiterlijk (vooral bij meisjes) verhogen. Hoe groot die risico's feitelijk zijn en of ze ook voor de Nederlandse situatie met een meer liberaal seksueel klimaat gelden (Braeken, Rademakers & Reinders, 2002), is echter niet uit deze literatuurstudies op te maken.

Enkele onderzoeken wijzen erop dat ook in Nederland jongeren risico's lopen wanneer zij veelvuldig gebruik maken van media met een sterke nadruk op seks en uiterlijk. In 2007 toonde een onderzoek van het Nederlands Jeugdinstituut (Nikken, 2007) onder een representatieve groep jongeren van 12 tot 17 jaar al aan dat jongens die veelvuldig naar videoclippen keken meer seksuele ervaring hadden, terwijl meisjes die vaker clips op televisie bekeken grensoverschrijdend seksueel gedrag meer tolereerden. Daarnaast hadden zowel jongens als meisjes die meer gebruik maakten van het internet meer seksuele ervaring. Hier moet echter bij vermeld worden dat de overgrote meerderheid van de ondervraagde jongeren grensoverschrijdend seksueel gedrag niet acceptabel vond. Bovendien reikte de ervaring met seksualiteit voor de meeste jongeren van het middelbaar onderwijs niet verder dan verliefd zijn, verkering hebben en voelen en strelen.

Een meer recente cross-sectionele studie van de Universiteit Utrecht en de Rutgers Nisso Groep (Kuyper, de Wit, Adam, Woertman & Van Berlo, 2010) onder een via internet geworven steekproef van jongeren tot 25 jaar liet zien dat de media een rol spelen als het gaat om grensoverschrijdend seksueel gedrag. Het vaker zien van (gewelddadige) porno en meer tijd besteden aan internet en televisiegebruik ging bijvoorbeeld gepaard met vaker misbruik maken van het feit dat iemand dronken is om seks te hebben, meer seksuele dwang uitoefenen en meer grensoverschrijdend gedrag zonder fysiek contact, zoals naar iemand staren of seksuele opmerkingen maken.

Naast cross-sectioneel onderzoek is op dit terrein ook longitudinaal onderzoek uitgevoerd in Nederland. De UvA bestudeerde met een dergelijk onderzoeksdesign verschillende verbanden met het gebruik van internetporno door jongeren en de onderliggende mechanismen hiervan. Wanneer het vaker zien van porno of erotiek op internet bij jongeren tot opwinding en fascinatie leidt, is de kans groot dat jongeren meer gepreoccupeerd raken met het zoeken naar meer internetporno (Peter & Valkenburg, 2008). Wanneer het opzoeken van porno daarnaast ook voldoening geeft, neemt vooral bij jongens de kans toe dat zij vrouwen meer als lustobject gaan beschouwen, wat vervolgens weer kan leiden tot meer gebruik van internetporno (Peter & Valkenburg, 2009a). Tot slot kan het zien van porno op internet tot gevolg hebben dat jongeren a) minder plezier beleven aan hun eigen seksualiteit, wat weer gevolgd kan worden door nog meer consumptie van internetporno (Peter & Valkenburg, 2009b) en dat ze b) internetporno realistisch en bruikbaar gaan vinden, wat vervolgens kan leiden tot de opvatting dat seks vooral instrumenteel is in plaats van relationeel (Peter & Valkenburg, 2010).

Effectonderzoek van de Universiteit Utrecht laat verder zien dat jongeren van 13 tot 16 jaar, vooral meisjes, een sexy uiterlijk voor vrouwen belangrijker vinden na het zien van seksueel getinte dance of hiphop videoclippen, dan na het zien van een neutrale clip van dezelfde muzikartiesten (Ter Bogt, Engels, Bogers & Kloosterman, 2010). Een week voor de betreffende effectstudie hadden de 500 jongeren overigens via een vragenlijst ook hun opvatting gegeven over a) hoe sterk mannen gedreven worden door seks, b) hoe belangrijk een sexy uiterlijk voor vrouwen is, en c) hoe acceptabel seks zonder liefde is. Meisjes die meer soaps keken en vaker op het internet chatten waren meer overtuigd

van deze drie opvattingen. Hetzelfde gold voor jongens die vaker porno en sport in de media bekeken.

Hoewel verschillende studies er dus op wijzen dat het zien van seks in de media samen kan gaan met meer seksuele ervaring en meer liberale seksuele opvattingen, zijn er ook studies die geen verbanden vinden of die laten zien dat de invloed door de media klein is en mede afhangt van andere factoren zoals ouders, leeftijdgenoten of mediapercepties (Nikken, 2009). Uit, meestal Amerikaanse, studies blijkt bijvoorbeeld dat verbanden tussen het gebruik van (seksueel getinte) media en (grensoverschrijdend) seksueel gedrag en opvattingen het sterkst zijn wanneer jongeren minder kritisch tegenover de media staan en de opvoedende rol van de ouders minder sterk is. Bovendien lijken de verbanden tussen mediagebruik en risicovol seksueel gedrag en denken bij meisjes sterker te zijn dan bij jongens (Ward & Friedman, 2006; Bersamin, Fisher, Hill, Grube & Walker, 2008; Nikken, 2009).

Of ouders, vrienden en andere factoren ook in Nederland een rol spelen voor de verbanden tussen mediagebruik en seksueel gedrag en opvattingen is nog nauwelijks onderzocht. Ook valt nog weinig te zeggen over de effecten van mediaproducties die wel aandacht schenken aan seksualiteit, maar niet specifiek erotisch of pornografisch zijn. Enkele studies wijzen erop dat ook 'gewone' mediaproducties, zoals soaps en comedies, kunnen samenhangen met het seksueel denken en doen van jongeren (Nikken, 2009; Ter Bogt et al., 2010). Ook in het onderzoek van De Graaf en collega's (2008) werden verschillende mediagenres meegenomen. Uit deze survey onder bijna 1.200 jongeren en hun ouders kwam wel naar voren dat jongeren die relatief vaak kijken naar porno of seksueel expliciete videoclips, verdergaande seksuele ervaring hebben, meer positief staan tegenover controversieel seksueel gedrag en meer geïnteresseerd zijn in seks. Ook bleek dat meisjes die veel ideale beautybladen (*Cosmo* of *Glamour*) lezen, meer bezig zijn met hun uiterlijk. Deze verbanden laten echter niet zien of de media ook de oorzaak van deze gedragingen en opvattingen zijn. Het kan zijn dat de media inderdaad aanzetten tot bepaald gedrag, maar het is ook mogelijk dat jongeren media selecteren op basis van hun eigen ervaringen, opvattingen en behoeften. Nederlands longitudinaal onderzoek naar de invloed van diverse seksueel getinte media, dat ook verschillende omgevingsfactoren van jeugdigen zoals hun ouders en leeftijdsgenoten daarbij betreft, ontbreekt op dit moment.

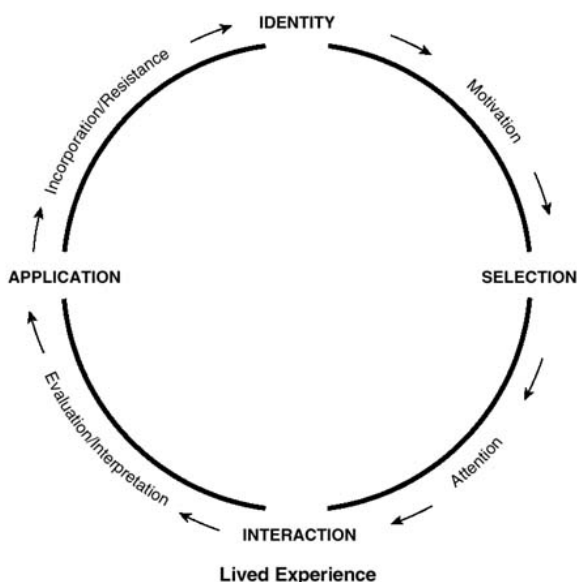
### **1.3 Theoretische modellen**

In het communicatiewetenschappelijk onderzoek naar de invloed van seks en schoonheidsidealen in de media is een zeer gangbare gedachte dat jongeren voorbeelden in de media overnemen via *sociaal leren* of via *cultivatietheorie*. De sociale leertheorie gaat ervan uit dat mensen leren door zich te spiegelen aan rolmodellen (Bandura, 1978). Wanneer het gedrag of de houding van het rolmodel in de media als positief voorbeeld wordt gesteld, zouden mensen dit gedrag over kunnen nemen, omdat ze denken dat dit gedrag prettig is of gewaardeerd wordt. De cultivatietheorie gaat ervan uit dat denkbeelden die veel voorkomen in de media, de verwachtingen over de realiteit van een jongere kunnen sturen (Gerbner et al., 2002). Vervolgens wordt het gedrag aan die verwachtingen aangepast. Volgens deze theorie zouden mensen dus gedrag en opvattingen uit de media kunnen overnemen, omdat ze denken dat je zo hoort te gedragen of zo hoort te denken.

Tegenwoordig houden onderzoekers er steeds meer rekening mee dat kinderen en jongeren geen passieve ontvangers zijn die het media aanbod over zich heen laten komen, maar dat zij zelf actief bezig zijn de beelden van de media te begrijpen en in te passen in hun beeld van zichzelf en van de wereld om hen heen. Hedendaagse modellen die de invloed van media proberen te verklaren zijn



vaak circulair: een regelmatige confrontatie met bepaalde mediabeelden zou via emotionele reacties tot bepaalde opvattingen en gedrag kunnen leiden. Dit zou vervolgens weer aanleiding kunnen geven tot een voorkeur voor media-inhouden die nauw aansluiten bij deze houding en dit gedrag.



Een voorbeeld van een dergelijk model is het *Media Practice Model* van Steele (1999). Volgens dit model bepaalt de persoonlijkheid of identiteit van een jongere de keuze voor bepaalde media, de interpretatie ervan en de toepassing in het dagelijks leven (zie Figuur 1). Dat leidt vervolgens weer tot een meer of minder bewuste keuze om die media(voor)beelden in het eigen denken en gedragspatroon op te nemen en onderdeel te maken van de eigen identiteit.

**Figuur 1. Media Practice Model (Steele, 1999)**

Bovenstaand overzicht van eerder onderzoek en theorievorming laat zien dat mediagebruik, naast andere factoren, een rol kan spelen in de seksuele ontwikkeling van jongeren. Veel is echter ook nog onduidelijk, vooral als het gaat om de volgorde van het mediagebruik en het seksuele gedrag en denken. Om ook hier inzicht in te krijgen is een vervolg gecreëerd op het onderzoek dat in 2008 door De Graaf en collega's in opdracht van OCW is uitgevoerd. De jongeren die aan de eerste meting deelnamen zijn anderhalf jaar later opnieuw gevraagd naar hun opvattingen over en ervaringen met seks, alsook naar hun ideeën over het uiterlijk en naar hun mediagebruik. We willen weten of het mediagebruik van jongeren in Nederland invloed heeft op hun latere seksuele gedrag en opvattingen over seksualiteit en uiterlijk, of dat hun gedrag en denken bepalend zijn voor hun latere mediakeuzes, of mogelijk dat beide processen tegelijk aan de orde zijn.

#### 1.4 Doelstelling en vraagstellingen

De volgende onderzoeksvragen zijn leidend voor dit onderzoek:

- Wordt het seksuele gedrag en de opvattingen over seks en uiterlijk van jongeren voorspeld door de mate waarin zij seksueel getinte media bekijken?
- Wordt de mate waarin jongeren seksueel getinte media bekijken, voorspeld door hun seksuele gedrag en de opvattingen over seks en uiterlijk?
- In hoeverre blijven deze verbanden bestaan wanneer ook gekeken wordt naar de demografische kenmerken van de jongeren, hun perceptie van mediabeelden, de opvattingen van hun vrienden over seks, uiterlijk en de media en seksuele en mediaopvoeding door hun ouders?

## **1.5 Indeling van dit rapport**

In de navolgende hoofdstukken gaan we allereerst in op de opzet en uitvoering van het onderzoek op de twee meetmomenten (hoofdstuk 2). Daarna bespreken we in hoofdstuk 3 de bevindingen van de meting in 2009. In het daaropvolgende hoofdstuk (4) gaan we nader in op de longitudinale verbanden tussen mediagebruik en seksueel gedrag en opvattingen. Tot slot trekken we in het laatste hoofdstuk (5) conclusies en doen we enkele aanbevelingen.

## 2. METHODE

### 2.1 Steekproef

Voor de werving van de steekproef is gebruik gemaakt van het internetpanel van *Intomart GfK*. Dit panel bestaat in Nederland uit meer dan 25.000 respondenten die zich bereid hebben verklaard mee te werken aan vragenlijstonderzoek via internet. Voor de tweede onderzoekronde zijn de respondenten benaderd die tijdens het eerste onderzoek in 2008 hadden aangegeven opnieuw te willen meedoen.

Van de 1.114 via hun ouders aangeschreven jongeren, hebben 601 jongeren de tweede vragenlijst volledig ingevuld (respons 53,9%). Deze respondenten verschilden op twee punten van jongeren die niet op de tweede oproep hebben gereageerd of die vooraf hadden aangegeven niet meer mee te willen doen: hun seksuele ervaring en hun leeftijd. Jongeren die afhaakten waren gemiddeld ruim 4 maanden ouder dan de jongeren die wel opnieuw meededen. Waarschijnlijk mede daardoor hadden de jongeren die afhaakten ook iets meer ervaring op relationeel-seksueel gebied dan de jongeren die uiteindelijk aan de tweede ronde van het onderzoek meededen.

Net als in de eerste ronde waren ook bij de tweede meting jongens en meisjes in gelijke mate vertegenwoordigd in de steekproef: de uiteindelijke steekproef bestond voor de helft uit jongens (49%). De leeftijd van de jongeren tijdens de tweede meting varieerde van 13,7 tot 20,0 jaar (gemiddelde leeftijd 16,3; SD=1,66). Bij de eerste meting was 55% van de respondenten 14 jaar of jonger. Iets meer dan de helft van de jongeren (51%) volgde een opleiding op VMBO of MBO niveau. De andere jongeren volgden een HAVO, VWO, HBO of universitaire opleiding. Er is geen verschil in opleidingsniveau tussen de jongeren die afhaakten en zij die opnieuw meededen.

Tijdens de eerste meting zijn zowel de etnische achtergrond als de seksuele oriëntatie van de jongeren vastgesteld. Zowel jongeren met een niet-westerse allochtone achtergrond als jongeren met een homoseksuele oriëntatie bleken maar in hele kleine aantallen in de steekproef vertegenwoordigd te zijn. Etniciteit en seksuele oriëntatie zijn daarom niet meegenomen in de analyses.

### 2.2 Vragenlijst

Tijdens de tweede onderzoekronde is in grote lijnen dezelfde vragenlijst gebruikt als in 2008. Tenzij hieronder anders vermeld zijn in beide metingen dezelfde items gebruikt voor de constructie van schalen. In de vragenlijsten zijn de volgende concepten geoperationaliseerd (zie bijlage 2 voor beschrijvingen van de gebruikte concepten en operationalisering):

- Mediagebruik
  - *Televisie*. De jongeren is gevraagd aan te geven hoe vaak ze in het half jaar voor de meting keken naar 31 verschillende televisieprogramma's. De kijkfrequentie varieerde op een 5-punt schaal van nooit tot altijd en de volgorde van de lijst met titels varieerde per respondent. Omdat sommige programma's in 2009 niet meer werden uitgezonden, zijn enkele titels uit 2008 vervangen door soortgelijke programma's. Met factoranalyse zijn vier televisiegenres onderscheiden: muziekprogramma's (programma's van TMF en MTV), BNN jongerenprogramma's (zoals *Sputten en slikken*), beauty TV (zoals *Make me beautiful*) en Nederlandse soaps.

- *Tijdschriften*. Aan de jongeren is een lijst met 17 titels van tijdschriften voorgelegd met de vraag om op een 5-punt schaal (nooit tot altijd) aan te geven hoe vaak ze deze in het half jaar voor het onderzoek hadden gelezen. Factoranalyse resulteerde voor beide meetmomenten in drie overeenkomende tijdschriftgenres: beauty bladen (zoals *Cosmo* en *Glamour*), lief en leed bladen (zoals *Flair* en *Viva*) en mannenbladen (zoals *FHM* en *Playboy*). Mannenbladen werden zeer weinig gelezen en zijn daarom buiten de analyses gelaten.
  - *Websites*. De mate waarin jongeren in de maand voor de metingen diverse websites bezochten is met een lijst van 15 websitedomeinen vastgesteld. Factoranalyse resulteerde in twee typen sites: profielsites (zoals *Hyves*) en sites die sterk op sensatieberichtgeving gericht zijn (bijvoorbeeld *fok.nl* en *geenstijl.nl*).
  - *Porno*. De jongeren is gevraagd op een 5-puntsschaal (nooit tot heel vaak) aan te geven hoe vaak ze in het half jaar voor de metingen seksueel expliciete media bekeken. Er werden vijf media aan hen voorgelegd: seksbladen of pornoboekjes, seksfilms op tv, pornovideo's of dvd's, seksueel expliciete videoclips en pornosites.
- Seksuele attitudes
    - *Seksuele interesse*. De jongeren is gevraagd aan te geven in hoeverre zij geïnteresseerd zijn in seks (seks belangrijk vinden, vaak aan seks denken, er aan toe zijn) en in hoeverre negatieve gevoelens over seks (schuld en schaamte) aanwezig zijn. Voor elke stelling gaven de jongeren op een 5-puntschaal (helemaal oneens tot helemaal eens) aan in hoeverre deze op hen betrekking had. Voor het construeren van de schaal werden de vragen over negatieve gevoelens gehercodeerd (van helemaal eens tot helemaal oneens).
    - *Acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende seks*. De jongeren is gevraagd op een 5-puntschaal (van helemaal verkeerd tot helemaal goed) aan te geven wat hun houding is tegenover tien seksuele gedragingen die in het publieke debat als meer of minder controversieel worden gezien (zoals ruilseks, cyberseks, seks zonder liefde, seks voor het huwelijk) of die in het publieke debat als grensoverschrijdend worden gezien (zoals een onbekende in de billen knijpen of iemand dwingen tot seks).
  - Seksuele ervaring
    - *Seksuele ervaring*. Seksuele ervaring is vastgesteld door te vragen in hoeverre de jongeren ervaring hebben (geen, wel eens of best vaak) met vijf vormen van doorgaans opvolgend seksueel gedrag (verkering, tongzoenen, voelen en strelen, naakt vrijen en geslachtsgemeenschap). Seksuele ervaring is geconstrueerd door een hogere score toe te kennen als de jongere ervaring had met een verdergaande vorm van seks. De score 0 betekent dan dat iemand helemaal geen ervaring heeft met seks of relaties, een score 5 betekent dat iemand meer dan eens geslachtsgemeenschap heeft gehad.
  - Lichaamsbeleving
    - *Lichaamsbeeld*. Op een 5-puntschaal (heel erg ontevreden tot heel erg tevreden) gaven de respondenten aan hoe tevreden zij zijn over het uiterlijk van zes verschillende lichaamsdelen en over hoe gespierd en dik zij zijn.
    - *Focus op uiterlijk*. De jongeren is gevraagd in hoeverre zij uiterlijke verzorging en een verzorgd uiterlijk belangrijk vinden. Voor negen uitspraken (bijvoorbeeld “het is belangrijk dat ik er altijd goed uit zie”) gaven zij op een 5-puntschaal (helemaal oneens tot helemaal eens) aan in welke mate deze bij hen paste.

- Perceptie van mediabeelden
  - *Identificatie*. De jongeren gaven op een 5-puntschaal (nooit tot heel vaak) aan hoe vaak ze zichzelf vergelijken met personen in de media. Het ging om vier items waarin is gevraagd naar uiterlijk, ideeën, kleding en gedrag.
  - *Realiteitsperceptie*. De jongeren gaven op een 5-puntschaal (nooit tot heel vaak) aan hoe realistisch of leerzaam ze seksueel getinte mediabeelden vinden. De zes stellingen hadden betrekking op het realistische of leerzame karakter van seks in pornofilms, tv documentaires, tijdschriften, romantische films en videoclipps.
  
- Invloeden van leeftijdgenoten
  - *Groepsdruk om seksueel getinte media te gebruiken*. De jongeren konden voor vijf vragen op een 5-puntschaal (nooit tot heel vaak) aangeven hoe vaak hun vrienden of vriendinnen hen stimuleren of overhalen om seksueel getinte media te gebruiken of zichzelf via de media aan anderen te presenteren.
  - *Normen rond seks en uiterlijk*. De jongeren is gevraagd in welke mate seksuele ervaring en een mooi en sexy uiterlijk belangrijk zijn om erbij te horen in hun vriendenkring. Voor vijf stellingen konden zij op een 3-puntschaal (helemaal niet waar tot helemaal waar) aangeven in hoeverre dit in hun vriendgroep het geval is.
  - *Commentaar op het uiterlijk*. Nagegaan is in hoeverre vrienden commentaar geven op het uiterlijk of de kleding van de jongeren. Voor vier soorten commentaar (tips voor een mooi lichaam, uiterlijk of kleding, een sexy uiterlijk en er mooi uitzien) konden zij op een 5-puntsschaal (nooit tot heel vaak) aangeven hoe vaak dit voorkwam.
  - *Praten over seks met vrienden*. De jongeren is gevraagd aan te geven hoe vaak zij met hun vrienden of vriendinnen praten over verschillende zaken rond verliefdheid en seks (5 items over verliefdheid, wensen en grenzen, anticonceptie- en condoomgebruik). De antwoordcategorieën variëren op een 5-puntschaal van nooit tot heel vaak.
  
- Opvoeding
  - *Seksuele opvoeding*. De mate waarin jongeren met hun ouders over seks praten is vastgesteld met dezelfde vijf items die werden gebruikt voor praten over seks met vriend(inn)en. Daarnaast is gevraagd in hoeverre ouders richtlijnen geven (vier items over seks voor het huwelijk, seks zonder liefde en grensoverschrijding). De antwoordcategorieën varieerden op een 5-puntschaal van nooit tot heel vaak.
  - *Mediaopvoeding*. De mate waarin ouders de jongeren begeleiden in de omgang met de media is vastgesteld met zeven vragen. De jongeren hebben op een 5-puntschaal (nooit tot heel vaak) aangegeven of hun ouders bijvoorbeeld commentaar geven op beelden in reclames, tijdschriften of videoclipps en of zij uitleg geven bij informatie die in de media te vinden is.

Demografische kenmerken (leeftijd, geslacht en opleidingsniveau) waren bekend uit de eerste meting.

### **2.3 Analyses**

In hoofdstuk 3 presenteren we de scores op mediagebruik, percepties van media, vrienden en opvoeding en de scores op seksueel gedrag en opvattingen in 2009. Hierbij kijken we naar verschillen tussen jongens en meisjes in relatie tot leeftijd (bij de eerste meting 12 tot en met 14 jaar en 15 tot en met 17 jaar) en tot opleiding (laag, dat is vmbo/mbo, of hoog, t.w. havo/vwo). De verschillen zijn getoetst met variantieanalyse.

Om de in hoofdstuk 4 beschreven longitudinale verbanden tussen het mediagebruik enerzijds en de seksuele gedragingen en houdingen anderzijds vast te stellen is AMOS gebruikt. Dit statistisch programma maakt het mogelijk om verbanden tussen meerdere factoren op het eerste meetmoment en meerdere factoren op het tweede meetmoment tegelijkertijd te toetsen. Het is daarom bij uitstek geschikt om te onderzoeken of het gebruik van verschillende mediagenres de oorzaak of het gevolg is van seksueel gedrag en seksuele opvattingen. Deze analyses zijn in twee stappen uitgevoerd. In hoofdstuk 4 wordt beschreven welke maten er in elke stap zijn meegenomen. Bij alle toetsen is een significantiewaarde van 0,05 gehanteerd. Dit betekent dat de kans dat de gerapporteerde verschillen of verbanden op toeval berusten kleiner is dan 5%.

### 3. Resultaten in 2009

In dit hoofdstuk presenteren we mediagebruik, seksueel gedrag en opvattingen over seks en uiterlijk, mediaperceptie en omgevingsfactoren bij de tweede meting. We gaan in op verschillen tussen jongens en meisjes, tussen twee leeftijdsgroepen<sup>1</sup> en tussen jongeren met hoge en lage opleidingsniveaus. Van de eerste meting is eerder verslag gedaan in het rapport 'Seksualisering: reden tot zorg?' (De Graaf et al., 2008).

#### 3.1 Mediagebruik

In tabel 1 is te zien in welke mate jonge en oudere en hoog en laag opgeleide jongens en meisjes in 2009 gebruik hebben gemaakt van verschillende mediagenres.

Tabel 1. *Mediagebruik van naar geslacht, leeftijd en opleiding*<sup>a</sup>

	Jongens		Meisjes	
	12-14	15-17	12-14	15-17
Kijken naar soaps	1,41	1,45	2,06 ▲	1,96 ▲
Kijken naar beauty programma's	1,20	1,23	2,02 ▲	2,14 ▲
Kijken naar BNN jongerenprogramma's	1,49	<b>1,71</b>	1,43	<b>1,69</b>
Kijken naar TMF/MTV	1,40	1,45	1,64 ▲	1,68 ▲
Lezen van glossy's	1,05	1,00	1,46 ▲	<b>1,60 ▲</b>
Lezen van lief en leed bladen	1,06	1,01	1,25 ▲	1,36 ▲
Bezoek van profielsites	2,84	2,77	<b>3,22 ▲</b>	3,08 ▲
Bezoek van sensationele sites	1,23 ▲	<b>1,48 ▲</b>	1,07	1,15
Gebruik van porno	1,41 ▲	<b>1,62 ▲</b>	1,14	1,19

	vmbo/mbo	havo/vwo	vmbo/mbo	havo/vwo
Kijken naar soaps	1,49	1,30	<b>2,28 ▲</b>	1,78 ▲
Kijken naar beauty programma's	1,21	1,22	2,00 ▲	<b>2,18 ▲</b>
Kijken naar BNN jongerenprogramma's	1,64	1,60	1,57	1,57
Kijken naar TMF/MTV	1,43	1,49	1,67 ▲	1,68 ▲
Lezen van glossy's	1,02	1,01	1,48 ▲	<b>1,60 ▲</b>
Lezen van lief en leed bladen	1,02	1,02	1,34 ▲	1,29 ▲
Bezoek van profielsites	2,80	2,84	<b>3,26 ▲</b>	3,12 ▲
Bezoek van sensationele sites	1,29 ▲	<b>1,46 ▲</b>	1,13	1,10
Gebruik van porno	1,58 ▲	1,50 ▲	1,18	1,14

<sup>a</sup> Gemiddelde scores op 5-puntsschaal; ▲ Significant hoger dan bij andere sekse; **Vet gedrukt** Binnen dezelfde sekse significant hoger dan de andere leeftijdsgroep of opleidingsgroep.

*Televisieprogramma's.* Door jongeren wordt niet overmatig veel naar de verschillende tv-genres gekeken: de gemiddelde scores in Tabel 1 variëren rond 'wel eens' (2,00). Soaps worden door alle jongeren nog het meest bekeken en muziekprogramma's op TMF of MTV relatief weinig. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen jongeren met verschillende achtergronden. Meisjes kijken veel meer naar soaps, beauty programma's en programma's op de muziekzenders dan jongens. BNN

<sup>1</sup> De leeftijdsgroepen zijn vastgesteld op basis van leeftijd bij de eerste meting. In 2009 waren deze jongeren dus anderhalf jaar ouder.

programma's worden vooral door oudere jongens en meisjes vaker bekeken dan door jongere jongens en meisjes. Opleidingsniveau speelt geen grote rol voor het gebruik van dit medium. Wel kijken meisjes op het vmbo of mbo relatief vaak naar soaps en hoog opgeleide meisjes naar programma's over schoonheid en uiterlijk.

*Tijdschriften.* Tabel 1 laat zien dat meisjes meer tijdschriften lezen dan jongens. Dat geldt zowel voor de lief en leed bladen (zoals *Flair* en *Vriendin*) als voor de glossy's (zoals *Cosmo* en *Elle*). Vooral oudere meisjes en meisjes die een havo- of vwo-opleiding volgen, lezen in 2009 vaak een glossy.

*Internet.* Profielsites (zoals *Hyves*) worden regelmatig door de jongeren bezocht en dan vooral door de meisjes. Binnen de groep meisjes zijn het vooral de jongere meisjes en de meisjes die een lager opleidingsniveau volgen die profielsites bezoeken. Sensatiesites (zoals *fok.nl*) worden minder frequent bezocht dan profielsites, maar dit type sites kan wel op meer belangstelling van jongens dan van meisjes rekenen. Vooral oudere jongens en hoog opgeleide jongens bekijken relatief vaak een sensatiesite.

*Porno.* In de totale groep jongeren was het gebruik van porno in 2009 beperkt. Wel kijken jongens veel vaker naar porno dan meisjes. Jongens in de oudste groep maken iets vaker gebruik van porno dan jongens in de jongste groep.

### 3.2 Mediaperceptie

Niet alle jongeren kijken op dezelfde manier naar de media. Het theoretisch model dat gepresenteerd werd in paragraaf 1.3 laat zien dat de interpretatie van mediabeelden van invloed kan zijn op de mate waarin de media het denken en handelen van jongeren beïnvloeden. Eerder onderzoek heeft laten zien dat vooral de mate waarin jongeren de media realistisch of leerzaam achten en de mate waarin ze zichzelf vergelijken met mediapersonages een rol spelen.

Tabel 2. *Perceptie van de media naar geslacht, leeftijd en opleiding* <sup>a</sup>

	Jongens		Meisjes	
	12-14	15-17	12-14	15-17
Identificatie met mediapersonages	1,40 <sup>b</sup>	1,30	1,62▲	1,64▲
Inschatting dat de media realistisch zijn	2,00	1,97	1,94	1,94
	vmbo/mbo	havo/vwo	vmbo/mbo	havo/vwo
Identificatie met mediapersonages	1,35	1,34	1,62▲	1,64▲
Inschatting dat de media realistisch zijn	2,00	1,97	1,99	1,88

<sup>a</sup> Gemiddelde scores op 5-puntsschaal; ▲ Significant hoger dan bij andere sekse.

*Identificatie.* Tabel 2 laat zien dat de meeste jongeren zich slechts in heel geringe mate vergelijken met personen die ze op televisie, op internet of in films tegenkomen. Meisjes spiegelen zich wel iets meer aan mediapersonages dan jongens. Tussen jongere en oudere jongeren en tussen hoger en lager opgeleide jongens zijn geen verschillen in de mate waarin ze zichzelf identificeren met mediapersonages.

*Realiteitsperceptie.* Het komt iets vaker voor dat jongeren het beeld dat de media van seksualiteit en relaties geven realistisch of leerzaam vinden: de gemiddelde score is iets onder 'wel eens' (2,00).



Jongens en meisjes, jongere en oudere jongeren en jongeren met verschillende opleidingsniveaus vinden de media in gelijke mate (on)geloofwaardig.

### 3.3 Omgevingsfactoren

Mediabeelden zijn slechts één aspect uit een veelheid aan omgevingsfactoren die van invloed kunnen zijn op de seksuele gedragingen en opvattingen van jongeren. Hoe ouders en vrienden met seksualiteit en media omgaan, kan ook een belangrijke rol spelen (Nikken, 2009). Tabel 3 toont de perceptie van jongeren van hun media- en seksuele opvoeding en invloeden van vrienden. Wederom kijken we hierbij naar verschillen tussen jongens en meisjes en jongeren met verschillende leeftijden en opleidingsniveaus.

*Seksuele opvoeding.* Gemiddeld praten jongeren ‘wel eens’ tot ‘regelmatig’ met hun ouders over relaties en verliefdheid, wensen en grenzen, en anticonceptie en condoomgebruik. Meisjes praten hier duidelijk vaker met hun ouders over dan jongens. Tussen jongere en oudere kinderen is geen groot verschil, maar laag opgeleide jongeren praten wel veel vaker met hun ouders over seks dan jongeren die een hoger opleidingsniveau volgen.

Tabel 3. Perceptie van omgevingsinvloeden naar geslacht, leeftijd en opleiding<sup>a</sup>

	Jongens		Meisjes	
	12-14	15-17	12-14	15-17
<b>Ouders</b>				
Seksuele opvoeding	2,61	2,63	2,93 ▲	2,87 ▲
Mediaopvoeding	1,99	1,94	<b>2,25 ▲</b>	2,02
<b>Vrienden</b>				
Druk op gebruik seksuele media	1,32 ▲	1,27 ▲	1,19	1,12
Normen over seks en uiterlijk <sup>b</sup>	<b>1,33</b>	1,23	<b>1,24</b>	1,19
Commentaar en tips op uiterlijk	1,50	1,46	1,78 ▲	1,63 ▲
Praten over seks <sup>a</sup>	1,64	<b>1,87</b>	2,31 ▲	2,38 ▲
	vmbo/mbo	havo/vwo	vmbo/mbo	havo/vwo
<b>Ouders</b>				
Seksuele opvoeding	<b>2,69</b>	2,55 ▼	<b>3,04 ▲</b>	2,75
Mediaopvoeding	2,02	1,90 ▼	<b>2,28 ▲</b>	2,00
<b>Vrienden</b>				
Druk op gebruik seksuele media	1,32 ▲	1,27 ▲	<b>1,22</b>	1,09
Normen over seks en uiterlijk <sup>b</sup>	1,31	1,24	1,25	1,18
Commentaar en tips op uiterlijk	1,50	1,46	1,77 ▲	1,64 ▲
Praten over seks	1,77	1,75	<b>2,42 ▲</b>	2,28 ▲

<sup>a</sup> Gemiddelde scores op 5-puntsschaal, m.u.v. <sup>b</sup>: gemiddelde scores op 3-puntsschaal; ▲ Significant hoger dan bij andere sekse; **Vet gedrukt** Binnen dezelfde sekse significant hoger dan de andere leeftijds- of opleidingsgroep.

*Mediaopvoeding door ouders.* Jongeren geven gemiddeld aan dat ze ‘wel eens’ kritisch commentaar krijgen van hun ouders op de beelden die zij in de media tegenkomen. Meisjes rapporteren vaker dan de jongens dat hun ouders opmerkingen maken over media-uitingen. Vooral jongere meisjes en laag opgeleide meisjes zeggen relatief vaak dat hun ouders kritiek uiten op hun mediagebruik.

*Druk van vrienden op geseksualiseerde media.* Jongeren ervaren in 2009 zelden dat hun vrienden hen aansporen om seks in de media te bekijken. Jongens rapporteren wel vaker dat vrienden druk uitoefenen om geseksualiseerde media te bekijken dan meisjes. Leeftijd speelt hierin geen rol, maar meisjes die het vmbo volgen zeggen wel vaker dat zij door vrienden of vriendinnen geattendeerd worden op seksuele media-inhouden dan meisjes op de havo of het vwo.

*Normen rond seks en uiterlijk in vriendengroep.* In de totale groep zijn seksuele ervaring en een mooi en sexy uiterlijk niet erg belangrijk om erbij te horen in hun vriendengroep. Jongere jongeren (bij de eerste meting 12-14 jaar) hebben wel het gevoel dat dit in de vriendengroep iets belangrijker is dan oudere jongeren (bij de eerste meting 15-17 jaar). Tussen jongens en meisjes en jongeren van verschillende opleidingsniveaus zijn geen verschillen.

*Commentaar van vrienden op uiterlijk.* Jongeren krijgen van hun vrienden in beperkte mate kritiek op hun voorkomen of tips om er goed uit te zien. Jongens en meisjes verschillen sterk van elkaar op dit punt: meisjes krijgen beduidend vaker commentaar op hun uiterlijk dan jongens. Leeftijd en opleidingsniveau spelen hierbij geen rol.

*Praten over seks met vrienden.* Jongens praten minder met hun vrienden over verliefdheid, wat ze wel en niet willen op seksueel gebied en anticonceptie en condooms dan meisjes. Vooral jonge jongens praten maar zelden met hun vrienden over seks. Bij laag opgeleide meisjes is seks een relatief veelbesproken onderwerp.

### **3.4 Uitkomstmaten**

Zorgen over seks in de media concentreren zich in het maatschappelijk debat rond een vijftal punten. Jongeren zouden door veelvuldig gebruik van seksueel getinte media

- eerder geïnteresseerd raken in seks;
- eerder aan seks beginnen;
- makkelijker gaan denken over controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks;
- onzeker worden over hun eigen uiterlijk; en
- meer gepreoccupeerd raken met een eigen ideaal uiterlijk.

Tabel 4 geeft de resultaten weer voor de mate waarin de jongens en meisjes in 2009 geïnteresseerd zijn in en ervaring hebben met seks. Tevens geeft de tabel inzicht in hoe ze denken over controversieel geachte of grensoverschrijdende vormen van seks en hun eigen lichaam.

*Seksuele interesse.* Seksuele interesse omvat in dit onderzoek de mate waarin jongeren bezig zijn met seks (er al aan toe zijn, er veel aan denken, van alles uit willen proberen) en de afwezigheid van negatieve gevoelens op seksueel gebied (onzekerheid, schuld- en schaamtegevoelens). Tabel 4 laat zien dat jongens meer geïnteresseerd zijn in seks dan meisjes. Daarnaast zijn oudere kinderen meer geïnteresseerd in seks dan jongere kinderen. Vooral jonge meisjes zijn nauwelijks geïnteresseerd in seks. Er zijn geen verschillen naar opleidingsniveau.

*Seksuele ervaring.* De jongeren is gevraagd of ze ervaring hebben met diverse vormen van relaties en seks, variërend van verkering hebben tot geslachtsgemeenschap. Dit is vastgesteld op een schaal van 0 (geen enkele ervaring) tot 5 (meer dan eens geslachtsgemeenschap). Zoals te verwachten is, geven oudere jongeren aan dat ze meer seksuele ervaring hebben dan 12 tot 14 jarigen. Verder hebben meisjes meer seksuele ervaring dan jongens en laag opgeleide jongeren meer seksuele ervaring dan hoog opgeleide jongeren.

Tabel 4. Seksueel gedrag en opvattingen over seks en uiterlijk naar geslacht, leeftijd en opleiding <sup>a</sup>

	Jongens		Meisjes	
	12-14	15-17	12-14	15-17
Seksuele interesse	2.69▲ <sup>b</sup>	2,88▲	<b>2,27</b>	2,67
Seksuele ervaring	1.45	<b>2,38</b>	1,71▲	<b>3,11▲</b>
Acceptatie controversiële/grensoverschrijdende seks	1.93▲	1,99▲	1,74	1,83
Tevredenheid met uiterlijk	3.63	3,65	<b>3,61</b>	3,48
Focus op uiterlijk	2.89	2,84	<b>3,31▲</b>	<b>3,28▲</b>

	vmbo/mbo	havo/vwo	vmbo/mbo	havo/vwo
Seksuele interesse	2.80▲	2,77▲	2,43	2,52
Seksuele ervaring	<b>2.04</b>	1,79	<b>2,65▲</b>	2,17▲
Acceptatie controversiële/grensoverschrijdende seks	1.95▲	1,96▲	1,73	1,84
Tevredenheid met uiterlijk	3.64	3,63	3,56	3,56
Focus op uiterlijk	2.90	2,82	<b>3,50▲</b>	<b>3,09▲</b>

<sup>a</sup> Gemiddelde scores op 5-puntsschaal, m.u.v. Seksuele ervaring (somscore: 0 = geen ervaring tot 5 = vaak geslachtsgemeenschap); ▲ Significant hoger dan bij andere sekse; **Vet gedrukt** Binnen de groep van jongens of meisjes significant hoger dan de andere leeftijdsgroep of opleidingsgroep.

*Acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks.* Aan de jongeren is gevraagd wat zij vinden van een aantal seksuele gedragingen die doorgaans controversieel worden genoemd, zoals seks in ruil voor een drankje, cyberseks, vreemdgaan en seks zonder liefde, of die als grensoverschrijdend worden ervaren (van naropen tot iemand onder druk zetten om seks te krijgen). Jongeren denken hier behoorlijk behoudend over. Tabel 4 laat zien dat jongens dergelijke vormen van seks wel vaker goedkeuren dan meisjes. Jongeren van verschillende opleidingsniveaus en jongere en oudere kinderen verschillen nauwelijks in hun seksuele opvattingen.

*Lichaamsbeeld.* Zowel jongens als meisjes zijn gemiddeld genomen behoorlijk tevreden over hun eigen lichaam. Er zijn nauwelijks verschillen tussen verschillende groepen jongeren. Alleen bij de oudere meisjes valt een grotere mate van ontevredenheid met het eigen uiterlijk te bespeuren dan bij jongere meisjes. Van alle meisjes zou bijna 12 procent met enige zekerheid een cosmetische ingreep laten uitvoeren om er beter uit te zien als dit gratis zou zijn (niet in de tabel). Nog eens 18 procent zou dat misschien doen.

*Focus op uiterlijk.* Een van de maatschappelijke zorgen is dat jongeren door het zien van de onrealistisch mooie modellen in de media overmatig bezig zijn met hun eigen uiterlijk. Tabel 4 laat zien dat meisjes beduidend meer dan jongens gefocust zijn op hun uiterlijk, bijvoorbeeld door veel aandacht te besteden aan hun kapsel of zichzelf altijd even in de spiegel te bekijken voor ze naar buiten gaan. Vooral meisjes op het vmbo of mbo zijn gepreoccupeerd met hun uiterlijk. Tussen jongere en oudere kinderen zijn wat dit betreft geen verschillen gevonden.

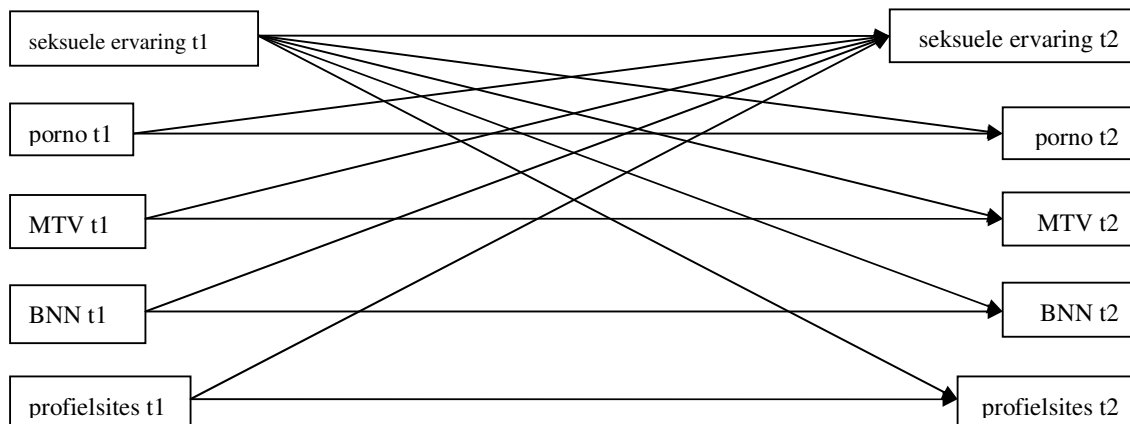
## 4 LONGITUDINALE VERBANDEN

### 4.1 Analyses in AMOS

Longitudinale verbanden zijn onderzocht met het statistiekprogramma AMOS. Er is getoetst of er paden zijn van het mediagebruik in 2008 naar seksueel gedrag en opvattingen in 2009, of er paden zijn in omgekeerde richting (bijvoorbeeld dat eerder seksueel gedrag later mediagebruik voorspelt), of dat er verbanden zijn in beide richtingen. Hierbij is altijd gecontroleerd voor verbanden tussen dezelfde maten op beide meetmomenten, bijvoorbeeld tussen pornogebruik in 2008 en pornogebruik in 2009. Deze verbanden zijn doorgaans sterk, wat betekent dat mediagebruik, perceptie van de media, invloed van vrienden en ouders en de zelfrapportages van seksueel gedrag en seksuele opvattingen behoorlijk stabiel zijn.

Het aantal verbanden dat een AMOS model tegelijkertijd kan toetsen, wordt beperkt door de omvang van een steekproef. Ook moeten de scores op afzonderlijke variabelen een normale verdeling benaderen. We hebben daarom alleen die factoren meegenomen die niet te scheef verdeeld waren. De lief en leedbladen bijvoorbeeld, zoals de *Viva* en de *Flair*, werden veel minder gelezen dan de glossy's, zoals de *Cosmo* en de *Elle*. Daarom werd alleen het lezen van dit laatste genre in de modellen meegenomen. Zoals eerder aangegeven kwamen ook het gebruik van sensatiesites, zoals *fok.nl*, niet genoeg voor om in de analyses mee te nemen.

Van de verschillende mediagenres kijken we in de longitudinale analyses in de eerste stap naar het gebruik van 1) porno, 2) muziekzenders, 3) BNN jongerenprogramma's, 4) profielsites, 5) beautytelevisie en 6) glossy's. De uitkomstmaten zijn: 1) seksuele interesse, 2) seksueel gedrag, 3) acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende seks, 4) tevredenheid met het eigen uiterlijk en 5) focus op het eigen uiterlijk. Op basis van voorgaand onderzoek (De Graaf et al., 2008) verwachten we dat beautyprogramma's en glossy's vooral een rol spelen bij het voorspellen van tevredenheid met en focus op het eigen uiterlijk. Voor de drie andere uitkomstmaten hebben we deze twee mediagenres buiten de modellen gelaten. Figuur 2 laat een voorbeeld zien van een model voor het concept 'seksuele ervaring' zoals dit in AMOS is getoetst.



**Figuur 2. Voorbeeld van een AMOS model**

Wanneer een verband werd gevonden met één of meerdere mediagenres is vervolgens voor die verbanden getoetst of deze bleven bestaan wanneer gecontroleerd werd voor achtergrondkenmerken van de jongeren. De achtergrondkenmerken die in AMOS in de tweede stap zijn toegevoegd zijn: 1) realiteitsperceptie, 2) identificatie, 3) praten over seks met vrienden, 4) ervaren druk of commentaar van vrienden op seks en uiterlijk, 5) ervaren mediaopvoeding en 6) ervaren seksuele opvoeding. Niet opgenomen variabelen zijn: druk van vrienden om seksueel getinte media te bekijken en normen van vrienden over seks en uiterlijk. Deze variabelen waren te scheef verdeeld.

Binnen de groepen jongens en meisjes is onderscheid gemaakt naar leeftijd en opleidingsniveau. Dit betekent dat er voor elke uitkomstmaat acht verschillende modellen zijn getoetst, namelijk voor laag en hoog opgeleide jongens, laag en hoog opgeleide meisjes, jongere (12-14 jaar) en oudere jongens (15-17 jaar) en jongere en oudere meisjes. In bijlagen 2a en 2b zijn de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten ( $B$ ) van de verbanden met seksuele interesse, seksuele ervaring en acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende seks weergegeven. In bijlagen 2c en 2d is datzelfde gedaan voor de verbanden met lichaamsbeeld en focus op uiterlijk.

Wanneer in de tabellen in bijlage 2 een pijltje achter een mediagenre staat (bijvoorbeeld porno →), gaat gebruik van dit mediagenre *vooraf* aan seksueel gedrag en opvattingen over seks en uiterlijk. Een significant verband geeft in dit geval aan dat gebruik van dit genre de uitkomstmaat op het tweede meetmoment voorspelt. Een mediagenre met een pijltje ervoor (bijvoorbeeld → porno) geeft aan dat het gebruik van dit mediagenre *later* komt dan het seksuele gedrag of de opvattingen over seks en uiterlijk. Een significant verband betekent dan dat het opzoeken van een bepaald genre tijdens het tweede meetmoment meer voorkomt bij jongeren die op het eerste meetmoment bepaalde opvattingen hadden of bepaald gedrag vertoonden.

## 4.2 Verbanden met mediagebruik

*Porno.* Of porno het gevolg of de oorzaak is van seksuele interesse en ervaring, hangt af van het geslacht, de leeftijd en het opleidingsniveau van degene die er naar kijkt. Bij laag opgeleide jongens en bij meisjes van 14 jaar of jonger is het kijken naar porno bijvoorbeeld eerder het gevolg van een toename in seksuele interesse dan de oorzaak hiervan. Ook bij jongens van 14 en jonger en bij hoog opgeleide meisjes lijkt het kijken naar porno een reactie te zijn op eerder opgedane seksuele ervaring.

Bij jongens van 15 jaar en ouder gaat pornogebruik echter wel vooraf aan meer seksuele interesse en seksuele ervaring. Het verband met seksuele ervaring is echter zwak en valt bovendien weg wanneer ook de rol van andere omgevingsfactoren in ogenschouw wordt genomen. Bij hoog opgeleide jongens en laag opgeleide meisjes gaat meer frequent pornogebruik ook vooraf aan meer seksuele interesse en bij laag opgeleide jongens aan verdergaande seksuele ervaring. Bij laag opgeleide meisjes valt dit verband weg wanneer rekening gehouden wordt met de mate waarin meisjes druk ervaren van vrienden om seks te hebben.

Frequent pornogebruik gaat in geen van de groepen vooraf aan het accepteren van controversieel seksueel gedrag (seks om de seks, ruilseks, cyberseks) en grensoverschrijdend gedrag (iemand naropen, in de billen knijpen, dwingen). Andersom is er wel een verband. Laag opgeleide jongens en meisjes van 15 jaar en ouder die dergelijke denkbeelden huldigen, gaan vervolgens meer pornografische beelden opzoeken. Pornogebruik lijkt ook nauwelijks van invloed op het lichaamsbeeld of de mate waarin jongeren bezig zijn met hun uiterlijk. Alleen bij laag opgeleide

jongens en jongens van 15 jaar en ouder gaat porno kijken vooraf aan een minder sterke focus op het eigen uiterlijk.

*Muziekzenders.* Maatschappelijke zorgen over een mogelijke negatieve invloed van videoclip op het seksuele gedrag en de seksuele normen van jongeren worden hier nauwelijks gestaafd. Het kijken naar muziekzenders als MTV en TMF heeft weinig invloed op seksueel gedrag, interesses of opvattingen. Bij meisjes van 14 jaar en jonger en hoog opgeleide meisjes lijkt het kijken naar muziekzenders het huldigen van grensoverschrijdende opvattingen te versterken en bij jongens in de jongste groep gaat het kijken naar muziekzenders vooraf aan meer seksuele ervaring, maar al deze verbanden vallen weg wanneer rekening wordt gehouden met andere persoonlijke kenmerken en omgevingsfactoren.

Muziekzenders lijken wel te worden opgezocht door jongens met meer seksuele interesse en ervaring of die positiever denken over controversieel en grensoverschrijdend seksueel gedrag. Jonge jongens en laag opgeleide jongens met meer seksuele ervaring zijn bijvoorbeeld later meer geneigd om naar muziekzenders te kijken. Jonge jongens en hoog opgeleide jongens gaan vaker muziekzenders opzoeken wanneer ze daarvoor meer geïnteresseerd waren in seks en positiever dachten over controversiële en grensoverschrijdende seks.

Bij jongens zijn geen verbanden gevonden tussen het kijken naar muziekzenders en latere opvattingen over het eigen uiterlijk. Bij meisjes lijkt het kijken naar muziekzenders een positief effect te hebben op hun lichaamsbeeld. Laag opgeleide meisjes die meer naar MTV en TMF keken, denken later positiever over hun uiterlijk. Laag opgeleide meisjes en meisjes van 15 jaar en ouder vinden het minder noodzakelijk om veel aandacht te besteden aan hun uiterlijk, wanneer ze eerder meer naar muziekzenders keken. Dit laatste verband valt wel weg wanneer gecontroleerd wordt voor andere factoren.

*BNN programma's.* Het kijken naar BNN programma's, zoals *Spuiten en slikken*, gaat alleen in de jongste groep jongens vooraf aan meer seksuele interesse. Verder worden geen verbanden gevonden tussen het kijken naar dergelijke programma's en latere seksuele gedragingen, interesses en opvattingen. Andersom vinden we meer verbanden. Meisjes uit de jongste groep en laag opgeleide meisjes gaan vaker naar BNN programma's kijken, als ze meer seksuele interesse of ervaring hebben. Mogelijk sluiten de programma's van BNN, waarin informatie gegeven wordt over verschillende aspecten van seksualiteit, aan op de interesses van deze meisjes.

Kijken naar BNN gaat ook niet vooraf aan het ontwikkelen van een negatief lichaamsbeeld of een sterke focus op het eigen uiterlijk. Hoog opgeleide meisjes zijn juist wat minder met hun uiterlijk bezig, wanneer ze anderhalf jaar eerder vaker naar BNN programma's keken. Dit verband verdwijnt echter wanneer rekening wordt gehouden met verschillende achtergrondvariabelen. Voor jongens van 12 tot en met 14 jaar en laag opgeleide jongens vinden we wel verbanden in omgekeerde richting. Deze jongens kijken iets vaker naar BNN programma's, wanneer ze anderhalf jaar geleden minder tevreden waren over hun eigen uiterlijk.

*Profielsites.* Bij jongens vinden we ogenschijnlijk tegenstrijdige verbanden tussen de mate waarin ze profielsites bezoeken en hun seksuele ervaring. Enerzijds blijkt dat laag opgeleide jongens die tijdens de laatste meting meer seksuele ervaring hebben dan hun leeftijdgenoten, voorheen *minder* tijd besteedden aan profielsites. Anderzijds vinden we dat jongens van 12 tot en met 14 jaar en laag

opgeleide jongens die tijdens de eerste meting meer seksuele ervaring hadden, nu *vaker* profielsites bezoeken.

Bij meisjes zijn wel duidelijke verbanden met het bezoeken van profielsites zichtbaar. Meisjes van 12 tot en met 14 jaar en hoog opgeleide meisjes zijn iets meer geïnteresseerd in seks, wanneer ze eerder vaker profielsites bezochten. Voor hoog opgeleide meisjes en meisjes uit beide leeftijdsgroepen gaat het frequent bezoeken van profielsites vooraf aan meer seksuele ervaring. De meeste van deze verbanden verdwijnen overigens wel wanneer rekening wordt gehouden met onder andere de mate waarin ze met vrienden of vriendinnen over seks praten en de mediaopvoeding die ze van hun ouders krijgen. Meisjes van 15 jaar en ouder die vaker profielsites bezoeken, zijn anderhalf jaar later minder tevreden over hun uiterlijk en meer gefocust op een verzorgd uiterlijk. Voor laag opgeleide meisjes vinden we hetzelfde resultaat voor lichaamsbeeld, voor hoog opgeleide meisjes voor de mate waarin zij aandacht besteden aan hun uiterlijk.

*Beauty-televisie en glossy's.* In hoofdstuk 3 kwam al naar voren dat jongens niet of nauwelijks kijken naar beauty-programma's als *Hollands next top model* en *Make me beautiful*. Indien jongens daar wel naar kijken, lijkt dit bij hen een gunstige uitwerking te hebben op hun lichaamsbeeld. Jongens uit de jongste groep en hoog opgeleide jongens denken positiever over het eigen uiterlijk, wanneer ze bij de eerste meting vaker naar beautyprogramma's keken.

Ook besteden jongens van 15 jaar en ouder meer aandacht aan hun uiterlijk, wanneer ze eerder vaker naar beautyprogramma's keken. Wanneer hoog opgeleide jongens bij de eerste meting al meer tevreden waren over hun uiterlijk, kijken ze anderhalf jaar later minder vaak naar programma's met een sterke focus op schoonheidsidealen. Het lezen van glossy's (zoals de *Elle* of de *Cosmopolitan*) hangt bij jongens van 14 jaar en jonger juist samen met een minder positief lichaamsbeeld anderhalf jaar later.

Bij meisjes lijkt het lezen van glossy's (zoals de *Elle* of de *Cosmopolitan*) samen te gaan met minder tevredenheid over het eigen lichaam anderhalf jaar later. Dit verband geldt vooral voor laag opgeleide meisjes, bij jonge of hoog opgeleide meisjes verdwijnt dit (zwakke) verband na controle voor onder andere seksuele opvoeding. Daarnaast besteden hoog opgeleide meisjes meer aandacht aan het eigen uiterlijk, wanneer zij eerder vaker naar beautyprogramma's keken. In omgekeerde richting worden vooral verbanden gevonden met een sterke gerichtheid op het eigen uiterlijk. Laag opgeleide meisjes die veel waarde hechten aan hoe ze eruit zien, kijken anderhalf jaar later meer naar beautyprogramma's. Hoog opgeleide meisjes die zich meer bezig hielden met een verzorgd uiterlijk, zoeken bij de tweede meting vaker een glossy op.

### **4.3 Verbanden met mediaperceptie, vrienden en ouders**

*Realiteitsperceptie en identificatie.* In tegenstelling tot de eerdere cross-sectionele studie (De Graaf et al., 2008), vinden we nauwelijks longitudinale verbanden met de mate waarin jongeren denken dat de beelden in de media echt en leerzaam zijn (realiteitsperceptie) en de mate waarin ze zichzelf vergelijken met de mediabeelden (identificatie). Volgens het theoretische model dat beschreven is in paragraaf 1.3 zouden jongeren meer geneigd zijn de permissieve houding ten aanzien van seks of de onrealistische schoonheidsidealen uit de media over te nemen, als ze zichzelf meer vereenzelvigen met media beelden en/of de beelden realistischer vinden. Verschillende resultaten gaan tegen deze verwachting in. Laag opgeleide jongens die de media tijdens de eerste meting als realistisch percipieerden, hebben daarna *minder* seksuele ervaring dan jongeren die een meer kritische blik op de media hadden. Hetzelfde geldt voor meisjes uit de oudste groep die zichzelf meer vergelijken met

rolmodellen uit de media. Daarnaast gaat een hoge mate van identificatie met rolmodellen in de media bij hoog opgeleide jongens vooraf aan een *minder* sterke focus op het eigen uiterlijk.

Realiteitsperceptie van en identificatie met mediabeelden hangen echter ook op verschillende punten wel op een voorspelbare manier samen met onze uitkomstmaten. Een hoge mate van identificatie met mediabeelden voorspelt bij laag opgeleide jongens bijvoorbeeld meer seksuele ervaring en bij hoog opgeleide jongens meer seksuele interesse. Meisjes in de oudste groep hebben meer seksuele ervaring, als ze mediabeelden anderhalf jaar eerder 'echt' en leerzaam vonden. Laag opgeleide meisjes die mediabeelden tijdens de eerste meting meer realistisch vonden, vinden controversiële en grensoverschrijdende seks nu meer acceptabel. Daarnaast houden jonge en laag opgeleide meisjes zich meer bezig met hun eigen uiterlijk, wanneer ze zichzelf meer met mediabeelden vergeleken. Voor meisjes in de oudste groep vinden we een vergelijkbaar verband met realiteitsperceptie.

Realiteitsperceptie en identificatie zijn eigenlijk 'modererende' variabelen. Dat betekent dat we verwachten dat deze kenmerken niet zozeer direct samenhangen met de onderzochte uitkomstmaten, maar wel dat de samenhang tussen mediagebruik en deze uitkomstmaten sterker is wanneer jongeren de beelden realistischer vinden. Deze verwachting is getoetst door te kijken of de verbanden tussen mediagebruik en de uitkomstmaten verschillend zijn voor jongeren die de media zeer, gemiddeld of nauwelijks realistisch vinden.

Onze vermoedens worden bij de jongens vooral bevestigd voor gebruik van media met een sterke nadruk op seksualiteit, zoals porno en muziekzenders (zie Tabel 5). Alleen wanneer jongens seksueel getinte mediabeelden heel realistisch vinden, voorspelt het kijken naar muziekzenders hun latere seksuele interesse en het zien van porno hun latere seksuele ervaring. In omgekeerde richting vinden we in deze groep ook sterke verbanden met pornogebruik. Jongens met meer seksuele ervaring en interesse gaan alleen vaker porno opzoeken wanneer ze mediabeelden heel realistisch en leerzaam vinden. Ook jongens met meer liberale opvattingen over controversiële en grensoverschrijdende seks gaan alleen vaker naar porno en muziekzenders kijken, wanneer ze media als realistisch percipiëren. Meisjes die mediabeelden heel realistisch vinden en die veel naar muziekzenders kijken, hebben later meer seksuele ervaring. Bij meisjes die vinden dat de media een realistisch beeld geven van seks en relaties, bestaat verder een wederkerig verband tussen het kijken naar BNN programma's en de acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende seks.

Echter, ook bij jongeren die de media niet of nauwelijks realistisch vinden, worden verbanden gevonden. Bij jongens die de media niet realistisch vinden, gaat het bezoeken van profielsites bijvoorbeeld vooraf aan een grotere acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende seks. Bij meisjes die de media niet of nauwelijks realistisch vinden, voorspelt profielsite bezoek meer seksuele ervaring en het kijken naar muziekzenders een grotere acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende seks. Er bestaan echter wel meer en sterkere verbanden binnen de groep die de media zeer realistisch vindt.

*Praten met en druk van vrienden.* Bij meisjes in de oudste groep en hoog opgeleide meisjes gaat het vaker praten over seks met vrienden of vriendinnen vooraf aan een toename in seksuele interesse. Jonge en laag opgeleide meisjes hebben meer interesse in seks wanneer ze daarvoor het gevoel hadden dat seksuele ervaring belangrijk is om erbij te horen in hun vriendengroep. Bij hoog opgeleide jongens, hoog en laag opgeleide meisjes en meisjes van 15 jaar en ouder gaat het praten over seks met vriend(inn)en vooraf aan meer seksuele ervaring tijdens de tweede meting. Bij jongens



van 15 jaar en ouder en hoog opgeleide jongens gaat praten over seks met vrienden bovendien vooraf aan een positievere kijk op controversiële en grensoverschrijdende seks. Bij meisjes van deze leeftijd gaat de perceptie dat seksuele ervaring in de vriendengroep belangrijk is, vooraf aan *minder* controversiële en grensoverschrijdende seksuele opvattingen.

Tabel 5. *Invloed van realiteitsperceptie op verbanden met mediagebruik*

	Jongens			Meisjes		
	Realisme laag	Realisme matig	Realisme hoog	Realisme laag	Realisme matig	Realisme hoog
	n=79	n=145	n=72	n=71	n=148	n=86
<b>Seksuele interesse</b>						
porno →	.13	.11	.18	.15	.07	.05
mtv →	-.03	.05	.22 *	-.13	-.01	.08
bnn →	.06	.05	-.05	.00	.10	.09
profielites →	.01	-.09	.07	.11	.07	.11
→ porno	-.02	.07	.32 **	.20	.10	.07
→ mtv	.12	.12	.19	.09	-.02	-.03
→ bnn	.09	-.07	-.05	.19 *	.20 **	.07
→ profielites	.06	-.01	.11	.08	-.06	-.02
<b>Seksuele ervaring</b>						
porno →	-.02	.04	.25 ***	.03	.05	.10
mtv →	.09	.00	.02	-.08	-.07	.30 ***
bnn →	-.07	.06	.03	.05	.00	.05
profielites →	-.07	.01	-.04	.16 *	.19 ***	.04
→ porno	.05	.13	.21 *	.19	.07	.06
→ mtv	.17	.10	.13	.03	.07	.02
→ bnn	.06	.07	-.08	.15	.12	.11
→ profielites	.01	.23 **	.03	.03	.06	.10
<b>Acceptatie controversiële en grensoverschrijdende seks</b>						
porno →	.07	.10	-.11	.16	-.01	.06
mtv →	-.08	-.05	.02	.21 *	.03	.17
bnn →	.13	.01	.01	.01	.06	.24 **
profielites →	.21 **	.01	-.09	-.02	.01	-.05
→ porno	.02	.09	.33 ***	.20	.04	.17
→ mtv	.14	.10	.42 ***	.11	.07	-.15
→ bnn	.20 *	-.11	.07	.12	.05	.21 *
→ profielites	.10	.04	.17	-.12	.04	.06

NB \* =  $p < .01$ , \*\* =  $p < .01$ ; \*\*\* =  $p < .001$

Bij jongens van 15 jaar en ouder en bij zowel laag als hoog opgeleide jongens gaat vaker met de vrienden over seks praten vooraf aan een minder positief lichaamsbeeld. Voor laag opgeleide jongens geldt bovendien dat ze minder positief over hun uiterlijk denken wanneer ze tijdens de eerste meting meer druk voelden vanuit de vriendengroep om er goed uit te zien. Bij hoogopgeleide jongens is dit verband tegengesteld: hoog opgeleide jongens die tijdens de eerste meting rapporteerden dat het in hun vriendenkring belangrijk is om er goed uit te zien, zijn nu meer bezig met het eigen uiterlijk,

maar ook meer tevreden over hoe ze eruit zien. Bij meisjes hangt, wellicht opmerkelijk, sociale druk vanuit de vriendengroep niet samen met lichaamsbeeld of de focus op het eigen uiterlijk.

*Opvoeding.* Mediaopvoeding speelt vooral een rol in de seksuele ontwikkeling van meisjes. Wanneer de ouders meer aan mediaopvoeding doen, bijvoorbeeld commentaar geven op mediabeelden, vinden zowel jongere als oudere meisjes en zowel laag als hoog opgeleide meisjes controversiële en grensoverschrijdende seks bij de tweede meting minder acceptabel. Meisjes uit de oudste groep en hoog opgeleide meisjes zijn ook minder geïnteresseerd in seks, wanneer ze eerder meer mediaopvoeding hebben ervaren. Bij jongens voorspelt mediaopvoeding alleen de focus op het eigen uiterlijk en bovendien voor laag en hoog opgeleide jongens in tegengestelde richting. Laag opgeleide jongens zijn tijdens de tweede meting *minder* met hun uiterlijk in de weer wanneer zij vooraf meer mediaopvoeding van hun ouders kregen. Bij hoog opgeleide jongens gaat meer mediaopvoeding juist vooraf aan *meer* aandacht voor het eigen uiterlijk.

Praten over seks met de ouders hangt, tegen de verwachting in, nauwelijks samen met seksuele interesse, ervaring en opvattingen van de jongeren. Alleen jongens uit de oudste groep en hoog opgeleide meisjes hebben iets meer seksuele ervaring, wanneer zij anderhalf jaar eerder vaker met de ouders over seks praatten. Seksuele opvoeding hangt wel samen met het lichaamsbeeld van jongeren, maar niet altijd in dezelfde richting. Bij oudere en laag opgeleide jongens vinden we dat vaker praten over seks met de ouders gevolgd wordt door een meer positieve kijk op het eigen uiterlijk, maar laag opgeleide meisjes zijn juist minder tevreden wanneer ze meer met de ouders over seks praatten. Bij zowel jongere als oudere meisjes en bij hoog opgeleide meisjes vinden we daarnaast dat de focus op het eigen uiterlijk groter is naarmate er meer met de ouders over seks werd gesproken.

## 5. CONCLUSIES

Het is niet eenvoudig een simpel antwoord te geven op de vraag of het mediagebruik van jongeren bepalend is voor hun seksuele gedrag en hun opvattingen over seks en uiterlijk, of dat reeds bestaande opvattingen en gedragingen het mediagebruik bepalen. Dé jongere bestaat niet en de media bestaan uit allerlei genres met verschillende boodschappen over seksualiteit, relatievorming en het ideale uiterlijk. Het antwoord verschilt daarom voor verschillende groepen van jongeren, de mediagenres die ze gebruiken en de uitkomstmaat die ter discussie staat. Rekening houdend met deze nuancering geeft het hier gerapporteerde longitudinale onderzoek inzicht in de rol die media voor verschillende groepen van jongeren kunnen spelen.

### 5.1 Verbanden met seksualiteit

*Jongens.* Het verband tussen het kijken naar seksueel getinte media zoals porno en videoclipjes bij de muziekzenders en seksueel gedrag en seksuele interesse lijkt wederkerig. Bij hoog opgeleide jongens zien we bijvoorbeeld dat porno de interesse voor seks vergroot en dat die seksuele interesse het kijken naar muziekzenders bevordert. In de jongste groep jongens gaat het kijken naar BNN programma's vooraf aan een sterkere seksuele interesse, hetgeen vervolgens de keuze voor muziekzenders stimuleert. Bij laag opgeleide jongens gaat een sterke interesse in seks uitsluitend vooraf aan meer frequent pornogebruik, terwijl seksuele interesse bij jongens in de oudste groep juist uitsluitend volgt op vaker porno kijken.

Bij laag opgeleide jongens gaat de consumptie van porno vooraf aan meer seksuele ervaring en is seksuele ervaring vervolgens weer een voorspeller van het kijken naar muziekzenders en het gebruik van profielsites. Wanneer onderscheid gemaakt wordt naar leeftijd, zijn de verbanden met seksuele ervaring het sterkst in de jongste groep jongens. Deze jongens zoeken vaker porno, muziekzenders en profielsites op, wanneer ze meer seksuele ervaring hebben. Voor jongens lijkt het er dus sterk op dat zij mediagenres opzoeken die passen bij hun eigen seksuele attitudes en ervaring, terwijl die seksueel getinte media op hun beurt weer een versterkend effect hebben op het seksuele gedrag en denken van jongens. Zulke effecten zijn doorgaans het sterkst bij jongens die de media een hoog realiteitsgehalte toeschrijven.

Of seksuele interesse en seksuele ervaring wenselijk of onwenselijk zijn, hangt sterk af van leeftijd. Beide factoren maken deel uit van een gezonde seksuele ontwikkeling, maar op zeer jonge leeftijd (voor het 14<sup>e</sup> jaar) zijn seksuele contacten wel vaker onveilig of ongewenst (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). Een positieve houding ten aanzien van controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks baart echter op elke leeftijd zorgen. Wanneer rekening wordt gehouden met de verschillende omgevingsinvloeden, leidt het gebruik van de onderzochte mediagenres in geen van de groepen tot meer controversiële en grensoverschrijdende attitudes. Wel zoeken jongens die controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks meer acceptabel vinden bepaalde mediagenres vaker op, zoals porno en muziekzenders. Dat is vooral het geval wanneer deze jongens de media als realistisch voorbeeld zien. Kennelijk appelleren deze mediagenres aan de behoeftes van jongens die er meer vrijgevochten ideeën over seks op nahouden.

*Meisjes.* Meisjes gebruiken de meeste mediagenres meer dan jongens. Alleen porno wordt door jongens vaker opgezocht dan door meisjes. Bij meisjes met een lager opleidingsniveau lijken de media nauwelijks een rol te spelen. Geen van de verschillende mediagenres voorspelt de ervaring van laag opgeleide meisjes met seksualiteit, hun interesse in seks of hun acceptatie van

grensoverschrijdend seksueel gedrag. Wel gaan laag opgeleide meisjes, net als meisjes in de jongste groep, vaker naar BNN programma's zoals *Try before you die* of *Sputten en slikken* kijken, wanneer ze meer seksuele interesse en ervaring hebben. Mogelijk sluiten BNN programma's goed aan op de seksuele ontwikkeling van seksueel actieve meisjes uit deze groepen.

In de andere groepen meisjes heeft vooral het actief zijn op profielsites een voorspellende waarde voor hun interesse in en ervaring met seksualiteit. Deze verbanden worden wel zwakker wanneer rekening wordt gehouden met andere factoren, vooral de mate waarin met vriend(inn)en over seks wordt gesproken of de mate waarin het hebben van seksuele ervaring belangrijk wordt gevonden in de vriendengroep. Profielsites lijken dus niet zozeer zelf direct van invloed te zijn op seksueel gedrag en opvattingen, maar meer een medium waarop het praten over seks met vrienden (groten)deels plaats vindt, wat vervolgens vooraf gaat aan meer seksuele interesse en ervaring. Het kijken naar muziekkzenders lijkt bij jonge en hoog opgeleide meisjes vooraf te gaan aan een meer positieve kijk op controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks. Dit verband valt weg wanneer deze meisjes meer mediaopvoeding meekrijgen van hun ouders. Het kijken naar muziekkzenders heeft bij meisjes alleen invloed op seksuele ervaring wanneer mediabeelden heel realistisch worden gevonden. Een (door ouders gestimuleerde) kritische blik op de media zwakt de invloed van videoclips op een vervroegde seksuele ontwikkeling of risicovolle seksuele attitudes dus af.

## **5.2 Verbanden met lichaamsbeeld**

*Meisjes.* Het gebruik van profielsites en tijdschriften die een sterk geïdealiseerd beeld van uiterlijk presenteren lijkt voor meisjes risico's met zich mee te brengen. Vooral laag opgeleide meisjes die deze mediagenres frequent gebruiken, zijn daarna minder tevreden over hun uiterlijk. Bij meisjes uit de oudste groep en hoog opgeleide meisjes leidt het bezoeken van profielsites er wel toe dat ze zich meer gaan bezig houden met hoe ze eruit zien. Mogelijk is dit een gevolg van het feit dat profielsites onder andere tot doel hebben om jezelf (zo voordelig mogelijk) aan vrienden, kennissen en potentiële nieuwe vrienden te laten zien. Het bekijken van televisieprogramma's over schoonheid en uiterlijk heeft nauwelijks invloed op de denkbeelden van meisjes over hun eigen uiterlijk. Kennelijk passen meisjes hun lichaamsbeeld niet aan naar aanleiding van de schoonheidsidealen die deze programma's presenteren.

Opmerkelijk is dat wanneer laag opgeleide meisjes vaker naar muziekkzenders kijken, zij een positievere kijk op hun eigen uiterlijk ontwikkelen. Mogelijk komt dit doordat videoclips een ander, over het algemeen meer sexy en ondergeschikt, beeld van vrouwen geven dan bijvoorbeeld glossy's. Die laatste tonen eerder een ideaal schoonheidsmodel dat naast sexy vaak ook zelfstandig en waardig is. Mogelijk worden de vrouwbeelden in videoclips niet als nastrevenswaardig beoordeeld, omdat deze vrouwen zich in hun ogen te sexy en of te onderdanig gedragen. Uit het kwalitatieve onderzoek dat deel uitmaakt van het eerste rapport (De Graaf et al., 2008), komt naar voren dat veel jongens en meisjes de vrouwen in videoclips "hoeren" noemen. Wellicht vinden laag opgeleide meisjes dat ze er positief vanaf komen wanneer ze zichzelf met deze beelden vergelijken.

Het lichaamsbeeld van meisjes heeft weinig invloed op hun keuze voor mediagenres. Bij meiden leidt een sterke focus op het eigen uiterlijk wel tot het opzoeken van bepaalde media, zoals beauty-programma's en glossy's. Waarschijnlijk zoeken deze meisjes in deze media aanknopingspunten voor het verbeteren van hun eigen uiterlijk. Een sterke focus op het eigen uiterlijk hoeft echter niet negatief te zijn: veel meiden (en jongens) halen hier ook plezier uit. Dit is niet per se schadelijk, zolang de meisjes ook voldoende oog en waardering blijven hebben voor andere kwaliteiten die ze hebben. Of dit inderdaad het geval is, kan in dit onderzoek helaas niet worden achterhaald.

*Jongens.* Jongens besteden nauwelijks tijd aan media waarin veel aandacht is voor schoonheid en uiterlijk. Toch lijkt het kijken naar beautyprogramma's een licht therapeutische werking te hebben op hoog opgeleide jongens. Hoog opgeleide jongens die minder tevreden zijn over hun lichaam gaan meer naar beautyprogramma's kijken. Tegelijkertijd blijkt dat het vaker zien van zulke programma's bij de hoog opgeleide jongens met zich mee brengt dat ze een meer positief lichaamsbeeld ontwikkelen. Dat laatste geldt ook voor jongens van 12 tot en met 14 jaar. Laag opgeleide jongens met een minder positief lichaamsbeeld gaan vaker naar BNN programma's kijken, maar bij dit media genre wordt geen omgekeerd positief effect gevonden. Bij jongens van 15 jaar en ouder en laag opgeleide jongens werkt het bekijken van porno wel in de hand dat ze minder gefocust raken op hun voorkomen. Wellicht wordt dit verband verklaard door andere kenmerken van deze jongens. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat het vooral de meer masculiene jongens zijn die naar porno kijken en dat dit ook de jongens zijn die zich minder met hun uiterlijk bezighouden.

### **5.3 De rol van mediaperceptie, vrienden en ouders**

Meisjes vergelijken zichzelf meer met de mediavorbeelden en praten meer met hun vrienden over seks en uiterlijk dan jongens. Tegelijkertijd ervaren meisjes ook meer opvoeding door de ouders, zowel met betrekking tot media als met betrekking tot seksualiteit. Welke rol spelen deze factoren, naast de media, als het gaat om de seksuele ontwikkeling van jongens en meisjes?

Realiteitsperceptie heeft een belangrijk modererend effect. Alleen wanneer jongeren de mediabeelden heel realistisch vinden, heeft het kijken naar muziekzenders of porno invloed op hun seksuele interesse en hun seksuele ervaring. Ook zoeken jongeren met meer seksuele ervaring, interesse en grensoverschrijdende attitudes alleen vaker porno op, wanneer ze de realiteit van mediabeelden hoog schatten. Jongeren met een meer kritische blik op de media doen dat niet.

Wat vrienden betreft speelt vooral het praten met vrienden over seks een rol in het voorspellen van seksuele interesse en ervaring. In bijna alle groepen wordt meer met vrienden over seks gesproken voordat men verder gaat op seksueel gebied. Onder jongens van 15 jaar en ouder en hoog opgeleide jongens hangt het vaker praten met vrienden over seks ook samen met een positievere kijk op controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks. In het kwalitatieve onderzoek dat deel uitmaakt van het eerste rapport (De Graaf et al., 2008) kwam al naar voren dat vrouwonvriendelijke uitspraken in sommige groepen jongens op instemming en waardering konden rekenen, wat het doen van dergelijke uitspraken leek te versterken. Dit kan een zichzelf versterkend proces zijn dat eerder werd blootgelegd door Dishion & Nelson (2007) met betrekking tot probleemgedrag. Jongens die probleemgedrag vertonen, voelen zich aangetrokken tot (en kiezen dus) vrienden die dit ook doen. Vervolgens versterken deze vrienden het probleemgedrag van de jongere door hier goedkeurend op te reageren. Eenzelfde proces zou kunnen gelden voor jongens met controversiële en grensoverschrijdende seksuele attitudes.

Voor meisjes speelt mediaopvoeding duidelijk een beschermende rol: in alle vier de groepen denken meisjes negatiever over controversiële seks (zoals ruilseks, cyberseks of seks zonder liefde) of grensoverschrijding wanneer de ouders anderhalf jaar eerder meer aan mediaopvoeding deden. Kennelijk heeft het kritisch commentaar van de ouders op seksueel getinte media-inhouden een gunstig effect op de houding van meisjes over die beelden.

## 5.4 Aanbevelingen voor beleid

*Mediagebruik niet verbieden.* Mediagebruik lijkt geen effect te hebben op controversiële of grensoverschrijdende attitudes. Wel heeft het huldigen van dergelijke denkbeelden invloed op de selectie van bepaalde mediagenres, vooral porno en muziekzenders als MTV en TMF. Het is daarom beter om jongeren het gebruik van media niet te verbieden, maar direct met hen in gesprek te gaan over controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks en hoe zij hier over denken. De media die jongeren zelf uitkiezen kunnen een goede aanleiding vormen om deze gesprekken te beginnen.

*Bevorder een kritische blik.* Vooral wanneer jongens of meisjes menen dat de beelden die ze in de media tegenkomen een realistisch beeld geven van de werkelijkheid is de kans aanwezig dat ze akkoord gaan met controversieel en grensoverschrijdend seksueel gedrag. Hoewel jongeren de media over het algemeen weinig realisme toedichten, is het daarom toch aan te bevelen dat zij van jongs af aan een kritische blik op de media aanleren. Dit kan in de vorm van mediaopvoeding van ouders of speciale lessen ‘mediawijsheid’ op school. Ook de media zelf kunnen de boodschap aan jongeren overbrengen dat veel media uitingen vertekend zijn. Te denken valt bijvoorbeeld aan een logo wat aangeeft dat beelden gefotoshopt zijn.

*Rol van ouders versterken.* Vooral bij meisjes lijken ouders een belangrijke rol te spelen als het gaat om het tegengaan van media-effecten. Er is minder kans op de acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende seks wanneer ouders meer aan mediaopvoeding doen. Het is daarom van belang dat ouders bewust zijn van de rol die de media voor jongeren spelen en dat ze in staat gesteld worden om het mediagedrag van hun kinderen te begeleiden. Het lijkt wenselijk seksuele opvoeding en mediaopvoeding toe te voegen aan het huidige aanbod van opvoedingsondersteuning. Dat betekent ook dat professionals die opvoedingsondersteunende activiteiten in hun takenpakket hebben getraind moeten worden in het ondersteunen van mediaopvoeding.

## 5.5 Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

De hier gepresenteerde studie kent beperkingen. Ten eerste heeft dit onderzoek vooral betrekking op een bepaalde groep jongeren. In de steekproef waren jongeren met een niet-westerse achtergrond en hoogstwaarschijnlijk jongeren uit probleemgezinnen ondervertegenwoordigd. Ook andere (potentiële risico)groepen bleven onderbelicht, zoals homo- en biseksuele jongeren of jongeren met een verstandelijke of lichamelijke beperking. Onderzoek naar de invloed van seksueel getinte mediabeelden op deze groepen jongeren zou een goede aanvulling geven op het onderzoek dat hier voor ligt.

Een tweede beperking is dat er slechts twee metingen zijn uitgevoerd, wat een correcte analyse van mediërende processen lastig maakt. Daarnaast zijn met factoranalyse wel bepaalde mediagenres achterhaald, maar hebben we niet onderzocht in welke mate deze mediagenres seksuele of grensoverschrijdende uitingen bevatten. Het verdient aanbeveling om bij toekomstig onderzoek de mediabeelden die jongeren zien te coderen aan de hand van tevoren vastgestelde criteria. Op die manier kan echt worden gekeken welk kenmerk van mediabeelden nou de grootste rol speelt. Het kan dan gaan om de mate waarin beelden seksueel getint zijn, maar ook over grensoverschrijding, sekstereotypie of onrealistische schoonheidsidealen. In de discussie over ‘seksualisering’, maar ook in dit onderzoek, kunnen deze kenmerken van mediabeelden niet worden onderscheiden.

Ten slotte geven zelfs longitudinale verbanden geen uitsluitel over causaliteit. Ook een longitudinaal verband kan verklaard worden door andere factoren en het is onmogelijk om voor al deze factoren te controleren. Een experimenteel longitudinaal design zou uitkomst bieden, maar is

tegelijkertijd lastig te realiseren, omdat het onmogelijk is om een groep jongeren een tijdlang niet bloot te stellen aan media invloeden.

Bij gebrek aan een experimenteel longitudinaal onderzoek verdient het daarom aanbeveling om het media-aanbod en de seksuele gezondheid van jongeren in elk geval te blijven monitoren. Wat betreft het monitoren van media-aanbod wordt dit al gedeeltelijk gedaan door Kijkwijzer, maar voor seksuele media-inhoud gebeurt dit pas sinds kort. Het monitoren van media-inhoud en seksuele gezondheid van jongeren kan inzicht geven in parallel lopende verschuivingen op beide terreinen. We kunnen dan over enige tijd wel zeggen of seksueel getinte beelden in de media ook in Nederland (blijven) toenemen en of er veranderingen plaatsvinden in het seksuele gedrag of de houding van jongeren. Antwoord geven op de vraag of beide zaken aan elkaar gerelateerd zijn, zal echter lastig blijven.

## Literatuur

- APA Task Force (2007). *Report of the APA task Force on the sexualization of girls*. Washington DC: American Psychological association. [www.apa.org/pi/wpo/sexualization.html](http://www.apa.org/pi/wpo/sexualization.html)
- Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of Communication*, 28, 19-29.
- Bersamin, M., Fisher, D., Hill, D., Grube, J. & Walker, S. (2008). Parenting practices and adolescent sexual behaviour: A longitudinal study. *Journal of Marriage and Family*, 70, 97-112.
- Bogt, T. ter, Engels, R.C.M.E., Bogers, S., & Kloosterman, M. (2010). "Shake It Baby, Shake It": Media preferences, sexual attitudes and gender stereotypes among adolescents. *Sex Roles*, 63, 844-859.
- Braeken, D., Rademakers, J., & Reinders, J. (2002). *Welcome to the Netherlands: a journey through the Dutch approach to young people and sexual health*. Utrecht: Youth Incentives.
- Chandra, A., Martino, S.C., Collins, R.L., Elliott, M.N., Berry, S.H., Kanouse, D.E., & Miu, A. (2008). Does watching sex on television predict teen pregnancy? Findings from a national longitudinal survey of youth. *Pediatrics*, 122, 1047-1054.
- Collins, R., Elliott, M., Berry, S., Kanouse, D., Kunkel, D., Hunter, S. & Miu, A. (2004). Watching sex on television predicts adolescent initiation of sexual behavior. *Pediatrics*, 114, 280-289.
- Dishion, J.D., & Nelson, S.E. (2007). Male adolescent friendships: Relationship dynamics that predict adult adjustment. In: R.C.M.E. Engels, M. Kerr & H. Stattin (Eds.) *Friends, lovers and groups. Key relationships in adolescence*. London: Wiley.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., Signorielli, N., & Shanahan, J. (2002). Growing up with television: Cultivation processes. In: J. Bryant & D. Zillmann (Eds.). *Media effects: Advances in theory and research*, pp. 17-41. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25<sup>e</sup>: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, Nikken, P., Felten, H., Janssens, K. & Berlo, W. van (2008). *Seksualisering: Reden tot zorg? Een verkennend onderzoek onder jongeren*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Nederlands Jeugdinstituut/Movisie.
- Kuyper, L., Wit, J. de, Adam, P., Woertman, L. & Berlo, W. van. (2010). *Laat je nu horen! Een onderzoek naar grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Nikken, P. (2007). *Jongeren, media en seksualiteit*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Nikken, P. (2009). Seksualisering en de jeugd van tegenwoordig: de media als zondebok? *Tijdschrift voor Seksuologie*, 33, 84-96.
- Papadopoulos, L. (2010). *Sexualisation of Young people: Review*. Londen, UK: Home Office.
- Peter, J. & Valkenburg, P. (2008). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and sexual preoccupation: A three-wave panel study. *Media Psychology*, 11, 207-234.
- Peter, J. & Valkenburg, P. (2009a). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and notions of women as sex objects: Assessing causality and underlying processes. *Journal of Communication*, 59, 407-432.
- Peter, J. & Valkenburg, P. (2009b). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and sexual satisfaction: A longitudinal study. *Human Communication Research*, 35, 171-194.
- Peter, J. & Valkenburg, P. (2010). Processes underlying the effects of adolescents' use of sexually explicit internet material: The role of perceived realism. *Communication Research*, 37, 375-399.
- Steele, J. R. (1999). Teenage sexuality and media practice: Factoring in the influences of family, friends, and school. *The Journal of Sex Research*, 36(4), 331-341
- Ward, M. & Friedman, K. (2006). Using TV as a guide: Associations between television viewing and adolescents' sexual attitudes and behaviour. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 133-156.



## Bijlage 1. Operationalisatie van gebruikte concepten

	Item-rest	
	correlaties	
	2008	2009

**Geslacht** (in 2008)

**Leeftijd** (in 2008)

**Opleidingsniveau**; in 2008, gecodeerd als laag (LWOO, VMBO, MBO) of hoog (HAVO, VWO, HBO)

**Seksuele opvoeding**; *Cronbach's alpha*= .88 / .86

Hoe praat jij met je ouders		
– over verliefdheid en relaties	,63	,61
– over wat je leuk vindt op seksueel gebied	,54	,58
– over wat je (nog) niet wilt doen op seksueel gebied	,66	,69
– over zwangerschap en voorbehoedsmiddelen	,75	,77
– over condoomgebruik zodat je geen geslachtsziekte oploopt	,71	,74
Hoe vaak zeggen jouw ouders		
– dat je geen seks moet hebben voor het huwelijk	,21	,11
– dat je geen seks moet hebben als er geen liefde in het spel is	,68	,56
– dat je geen dingen moet doen op seksueel gebied die je niet wilt	,76	,65
– dat je geen dingen moet doen op seksueel gebied die de ander niet wil	,71	,61

**Actieve mediaopvoeding**; *Cronbach's alpha*= .81 / .87

Hoe vaak doet jouw ouder		
– uitleggen uit dat je informatie in tijdschriften niet altijd kunt vertrouwen	,58	,67
– met jou praten over het maken van afspraakjes via internet	,47	,59
– kritiek geven op wat er in muziekclips gebeurt	,60	,63
– zeggen dat sommige TV programma's een slecht voorbeeld geven	,62	,72
– commentaar geven op de beelden van sexy vrouwen in reclame	,57	,67
– commentaar geven op artikelen over relaties en seks in tijdschriften	,63	,73

**Praten over seks met vrienden**; *Cronbach's alpha*= .88 / .89

Hoe vaak praat je met vrienden of vriendinnen		
– over verliefdheid en relaties	,57	,62
– over wat je leuk vindt op seksueel gebied	,72	,70
– over wat je (nog) niet wilt doen op seksueel gebied	,79	,78
– over zwangerschap en voorbehoedsmiddelen	,79	,79
– over condoomgebruik zodat je geen geslachtsziekte oploopt	,76	,77

**Sociale druk in vriendengroep**; *Cronbach's alpha*= .78 / .83

Hoe zit dat in jouw vriendenkring		
– als je nog nooit hebt getongzoend hoor je er niet bij	,54	,65
– als je geen aandacht aan je uiterlijk besteedt hoor je er niet bij	,57	,65
– als je er niet sexy uitziet hoor je er niet bij	,68	,68
– als je te dik bent hoor je er niet bij	,63	,69
– als je nog nooit seks hebt gehad hoor je er niet bij	,52	,61

**Kritiek op uiterlijk; Cronbach's alpha= .80 / .82**

Hoe vaak doen jouw vrienden of vriendinnen		
– je tips geven om een mooier lichaam te krijgen	,64	,64
– je kritiek geven op jouw uiterlijk of kleding	,53	,56
– je tips geven hoe jij er sexy uit kunt zien	,66	,68
– je zeggen dat het belangrijk is om er goed uit te zien	,64	,70

**Sociale druk op geseksualiseerd mediagebruik; Cronbach's alpha= .71 / .79**

Hoe vaak doen jouw vrienden of vriendinnen		
– je vertellen wanneer je muziekclips met bloot kunt zien	,59	,63
– erotische of porno dvd's meenemen om samen met jou te bekijken	,40	,59
– je zeggen dat het leuk is om pornosites te bezoeken	,53	,52
– je overhalen om meer mensen op je MSN contactlijst toe te laten	,45	,52
– je zeggen dat het belangrijk is om verleidelijke foto's op je profielsite te hebben	,47	,63

**Porno; Cronbach's alpha= .80 / .84**

Hoe vaak heb jij het afgelopen half jaar		
– een seksblaadje of pornoboekje bekeken	,61	,70
– naar een seksfilm op televisie gekeken	,65	,72
– naar een pornovideo of dvd gekeken	,64	,69
– op internet een x-rated muziekclip (clip met veel bloot) bekeken	,47	,50
– een pornosite bekeken	,63	,65

**Beautytv; Cronbach's alpha= .80 / .80**

Hoe vaak zag jij het afgelopen half jaar		
– extreme make over	,63	
– make me beautiful	,55	
– passion for fashion	,59	
– beauty & the nerd	,58	,52
– Holland's/Benelux next top model	,67	,74
– model in 1 dag		,59
– project catwalk		,62

**MTV/TMF; Cronbach's alpha= .72 / .72**

Hoe vaak zag jij het afgelopen half jaar		
– making the band	,52	
– score	,40	
– virgin diaries	,39	
– wakker worden met sascha	,57	
– superclip top 250, tmf	,46	
– the x-effect	,52	,51
– made MTV		,63
– America's best dance crew		,57
– tmf super chart		,46
– viva la bam		,33
– sascha's street challenge		,28

**Nederlandse soaps; Pearson's r = .37 / .41**

Hoe vaak zag jij het afgelopen half jaar		
– GTST		
– ONM		

**BNN; Cronbach's alpha= .67 / .69**

Hoe vaak zag jij het afgelopen half jaar		
– try before you die	,57	,64
– spuiten en slikken	,53	,56
– je zult het maar hebben	,37	,38

**Glossy's; Cronbach's alpha= .84 / .80**

Hoe vaak las jij het afgelopen half jaar		
– elle girl	,74	,71
– cosmo girl	,75	,64
– glamour	,66	,58
– cosmopolitan	,57	,56
– fancy	,58	,52

**Lief en leed bladen; Cronbach's alpha= .75 / .84**

Hoe vaak las jij het afgelopen half jaar		
– flair	,60	,68
– viva	,55	,70
– vriendin	,56	,69
– yes	,51	,66

**Profielsites; Cronbach's alpha= .60 / .59**

Hoe vaak bezocht jij het afgelopen half jaar		
– hyves.nl	,43	,44
– youtube.nl	,40	,39
– msn.nl	,36	,38
– tmf.nl	,37	,28

**Sensatiesites; Cronbach's alpha= .65 / .72**

Hoe vaak bezocht jij het afgelopen half jaar		
– fok.nl	,42	,49
– geenstijl.nl	,51	,59
– dumpert.nl	,52	,60

**Realiteitsperceptie; Cronbach's alpha= .76 / .80**

Wat vind jij van de volgende uitspraken (eens – oneens)		
– in pornofilms genieten de vrouwen echt van de seks	,48	,49
– tv documentaires over seks geven een goed voorbeeld voor seks in het echte leven	,52	,54
– tijdschriften geven altijd betrouwbare informatie over relaties en seks	,55	,60
– ik leer veel over relaties door naar romantische films te kijken	,47	,56
– sexy danseressen in videoclippen vallen in het echt ook op de popster	,49	,60
– als ik wil weten hoe ik er uit moet zien, kijk ik altijd in tijdschriften	,46	,54

**Identificatie; Cronbach's alpha= .79 / .84**

Hoe vaak vergelijk jij		
– jouw uiterlijk met dat van je favoriete acteurs of actrices	,64	,74
– jouw ideeën met die van je favoriete popidool	,55	,60
– jouw kleding met die van mensen op tv of in tijdschriften	,61	,69
– jouw gedrag met hoe mensen op tv of in films zich gedragen	,59	,66

**Seksuele interesse; Cronbach's alpha= .77 / .75 (items met \* zijn in de vragenlijst andersom gesteld)**

In hoeverre ben jij het ermee eens		
– voor mij is seks heel belangrijk	,57	,60
– ik denk dat ik wel goed ben (of ga zijn) in seks	,44	,38
– ik wil van alles uitproberen op seksueel gebied	,50	,42
– ik denk vaak aan seks	,47	,39
– als ik seksuele gevoelens heb (of zou hebben) schaam ik me niet*	,36	,37
– ik vind seks niet vies*	,57	,54
– ik voel me niet schuldig als ik seksuele gevoelens heb (of zou hebben)*	,30	,27
– ik ben aan seks toe*	,62	,61
– als iemand me leuk vindt, weet ik wat ik moet doen*	,27	,30

**Seksuele ervaring;** schaal variërend van geen enkele ervaring (score 0) tot geslachtsgemeenschap (score 5)

**Acceptatie van controversiële en grensoverschrijdende seks; Cronbach's alpha= .83 / .82**

Stel dat jij de volgende dingen doet. Wat vind je daarvan		
– je hebt seks voor het huwelijk	,40	,40
– je hebt gelijk seks met iemand die je nog maar net kent	,67	,67
– je hebt seks om de seks en niet omdat je verliefd bent	,62	,62
– je gaat vreemd	,50	,44
– je laat je borsten of geslachtsdelen voor de webcam zien	,50	,54
– je hebt seks met iemand in ruil voor een drankje	,48	,51
– je roept op straat naar iemand dat hij/zij een lekker ding is	,50	,47
– je knijpt een onbekende in zijn of haar billen	,58	,55
– je zoent een onbekende zomaar op de mond	,59	,57
– je zet iemand onder druk om seks te krijgen	,44	,45

**Positief lichaamsbeeld; Cronbach's alpha= .85 / .84**

Hoe tevreden ben jij over		
– je gezicht	,51	,51
– je haar	,42	,35
– je billen	,62	,66
– je buik	,71	,64
– je borstkas/borsten	,61	,56
– je geslachtsdelen	,62	,63
– hoe gespierd je bent	,61	,62
– hoe dik of dun je bent	,67	,69

**Focus op uiterlijk; Cronbach's alpha= .92 / .93**

In hoeverre geldt voor jou		
– voor ik de deur uit ga kijk ik altijd hoe ik eruit zie	,76	,75
– ik draag alleen kleren waarvan ik zeker weer dat ik daarmee op mijn best overkom	,76	,78
– ik controleer mijn uiterlijk in de spiegel wanneer ik maar kan	,78	,80
– voordat ik uit ga heb ik meestal veel tijd nodig om er goed uit te zien	,75	,74
– het is belangrijk dat ik er altijd goed uit zie	,78	,79
– ik voel me onzeker als mijn persoonlijke verzorging niet goed is	,64	,64
– ik vind het erg belangrijk wat mensen van mijn uiterlijk vinden	,69	,71
– ik besteed veel aandacht aan mijn kapsel	,65	,75
– ik probeer mijn uiterlijk altijd te verbeteren	,66	,70

**Bijlage 2a. Verbanden met seksueel gedrag en opvattingen naar leeftijd (B)**

	jongens, 12-14 n=154		jongens, 15-17 n=142		meisjes, 12-14 n=175		meisjes, 15-17 n=130	
	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2
	<b>Seksuele interesse</b>							
porno →	.04		.19 **	.14 *	.08		.10	
mtv →	.10		.03		-.05		-.04	
bnn →	.19 ***	.21 ***	-.08		.06		.05	
profielsites →	.03		-.03		.13 *	.07	.11	
→ porno	.11		.06		.15 *	.15 *	.05	
→ mtv	.24 **	.24 **	.04		.05		-.02	
→ bnn	.02		-.10		.16 **	.16 *	.09	
→ profielsites	.12		.05		-.04		.12	
realiteitsperceptie →		.07		.02		-.07		.12 *
identificatie →		.07		.07		-.01		.02
praten over seks met vrienden →		.10		-.04		.12		.16 *
druk van peers →		-.09		.00		.11 *		.04
mediaopvoeding →		-.01		-.07		-.10		-.14 *
praten over seks met ouders →		-.01		.03		-.04		.06
<b>Seksuele ervaring</b>								
porno →	-.06		.13 *	.11	.00		.02	
mtv →	.13 *	.06	-.02		.00		-.06	
bnn →	.09		-.02		.01		.02	
profielsites →	-.03		-.07		.16 **	.10	.19 **	.10
→ porno	.18 **	.18 **	.09		.08		.10	
→ mtv	.25 ***	.26 ***	.06		.10		.08	
→ bnn	-.02		-.07		.08		.04	
→ profielsites	.23 ***	.23 ***	.12		.01		.05	
realiteitsperceptie →		-.07		-.09		.03		.07
identificatie →		.14		.01		-.09		-.13 *
praten over seks met vrienden →		.05		.02		.09		.21 ***
druk van peers →		-.06		.09		-.02		-.02
mediaopvoeding →		.03		.01		.07		-.06
praten over seks met ouders →		-.02		.12 *		.02		.11
<b>Acceptatie controversiële en grensoverschrijdende seks</b>								
porno →	.11		.02		.08		.03	
mtv →	-.06		-.01		.14 *	.10	.04	
bnn →	.03		.02		.04		.13	
profielsites →	.05		.11		.03		-.11	
→ porno	.07		.13		.01		.26 ***	.25 ***
→ mtv	.25 **	.25 **	.13		.09		-.07	
→ bnn	.05		-.02		.20 **	.20 **	-.04	
→ profielsites	.13		.06		-.01		.10	
realiteitsperceptie →		.00		.03		.04		.14
identificatie →		.03		-.09		.11		-.02
praten over seks met vrienden →		.06		.17 **		.02		-.04
druk van peers →		.02		.10		-.01		-.19 **
mediaopvoeding →		.04		-.03		-.17 **		-.15 *
praten over seks met ouders →		-.04		-.04		.02		-.11

NB \* = p < .01, \*\* = p < .01; \*\*\* = p < .001

**Bijlage 2b. Verbanden met seksueel gedrag en opvattingen naar opleidingsniveau (B)**

	jongens, vmbo/mbo n=168		jongens, havo/vwo n=128		meisjes, vmbo/mbo n=143		meisjes, havo/vwo n=162	
	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2
<b>Seksuele interesse</b>								
porno →	.08		.17 *	.22 ***	.18 **	.07	.02	
mtv →	-.02		.07		-.08		.00	
bnn →	-.01		.12		.04		.10	
profielsites →	.09		-.05		.06		.13 *	.05
→ porno	.15 *	.15 *	.05		.10		.13	
→ mtv	.08		.19 *	.19 *	-.03		.03	
→ bnn	-.07		.05		.22 **	.22 **	.10	
→ profielsites	.09		-.05		.00		-.05	
realiteitsperceptie →		.02		.06		-.02		.02
identificatie →		.03		.13 *		.02		.00
praten over seks met vrienden →		.00		.10		.11		.17 **
druk van peers →		.00		-.10		.14 **		.02
mediaopvoeding →		-.05		-.08		-.08		-.16 **
seksuele opvoeding →		-.01		.03		.03		-.02
<b>Seksuele ervaring</b>								
porno →	.11 *	.18 ***	.00		.02		-.01	
mtv →	.07		-.08		.00		-.03	
bnn →	.01		.08		.01		.02	
profielsites →	-.11 *	-.13 **	.05		.08		.23 ***	.14 **
→ porno	.10		.15		.04		.15 *	.15 *
→ mtv	.14 *	.14 *	.13		.02		.08	
→ bnn	-.04		-.04		.19 *	.19 *	.06	
→ profielsites	.16 *	.16 *	.07		.03		-.07	
realiteitsperceptie →		-.11 *		.00		.05		.02
identificatie →		.11 *		.05		-.07		-.08
praten over seks met vrienden →		-.05		.14 *		.13 *		.17 **
druk van peers →		-.06		.05		-.06		-.02
mediaopvoeding →		-.01		.02		.01		-.02
seksuele opvoeding →		-.05		-.11		.01		.13 **
<b>Acceptatie controversiële en grensoverschrijdende seks</b>								
porno →	.06		.03		.10		.03	
mtv →	-.09		.05		-.03		.17 *	.06
bnn →	.04		.00		.12		.07	
profielsites →	.07		.12		.04		-.05	
→ porno	.19 **	.19 **	.00		.14		.13	
→ mtv	.12		.24 ***	.26 ***	-.01		.03	
→ bnn	-.02		.08		.15		.06	
→ profielsites	.10		.05		.03		.01	
realiteitsperceptie →		.03		.03		.17 *		.02
identificatie →		-.05		.06		.12		.03
praten over seks met vrienden →		.11		.18 **		-.04		.06
druk van peers →		.06		.08		-.06		.00
mediaopvoeding →		-.02		-.06		-.15 *		-.15 *
seksuele opvoeding →		-.05		-.02		-.03		.06

NB \* = p < .01, \*\* = p < .01; \*\*\* = p < .001

**Bijlage 2c. Verbanden met lichaamsbeeld en focus op uiterlijk naar leeftijd (B)**

	jongens, 12-14 n=154		jongens, 15-17 n=142		meisjes, 12-14 n=175		meisjes, 15-17 n=130	
	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2
	<b>Positief lichaamsbeeld</b>							
porno →	-.01		-.06		.02		.01	
mtv →	-.07		.02		.08		.12	
bnn →	-.04		-.05		-.02		-.08	
beauty-tv →	.18 **	.32 ***	.03		-.02		.11	
profielsites →	.00		.02		-.02		-.18 **	-.13 *
glossy's →	-.16 *	-.14 *	-.08		-.14 *	-.08	-.10	
→ porno	-.01		-.11		.03		.06	
→ mtv	-.19 *	-.19 *	.00		.03		.04	
→ bnn	-.15 *	-.15 *	.03		.05		.02	
→ beauty-tv	-.04		-.04		.09		.01	
→ profielsites	-.19 **	-.19 **	.05		.00		-.04	
→ glossy's	-.08		-.02		-.05		-.05	
realiteitsperceptie →		-.02		.06		.03		.04
identificatie →		-.01		-.07		-.04		-.01
praten over seks met vrienden →		-.11		-.17 *		-.01		.04
druk van peers →		-.09		.02		.05		.04
mediaopvoeding →		-.01		.00		.00		-.01
praten over seks met ouders →		.01		.20 **		-.03		-.07
<b>Focus op uiterlijk</b>								
porno →	.03		-.19 **	-.14 *	.11		.01	
mtv →	-.12		.03		-.11		-.14 *	-.04
bnn →	.07		.05		.01		-.11	
beauty-tv →	.05		.12 *	.13 *	.08		.12	
profielsites →	.17 **	.17 **	.02		.07		.23 ***	.17 **
glossy's →	.01		.00		-.03		.08	
→ porno	.07		-.06		.07		-.04	
→ mtv	.21 **	.21 **	.00		.10		.07	
→ bnn	.06		.03		.03		.00	
→ beauty-tv	.08		.06		-.04		.11	
→ profielsites	.09		.10		.09		.09	
→ glossy's	.15		-.12		.06		.11	
realiteitsperceptie →		-.04		.02		.00		.14 *
identificatie →		-.01		-.08		.16 **		.09
praten over seks met vrienden →		-.06		.03		-.06		.00
druk van peers →		.12		-.03		-.01		.04
mediaopvoeding →		-.01		-.04		.09		-.13 *
praten over seks met ouders →		-.04		-.04		.12 *		.16 *

NB \* =  $p < .01$ , \*\* =  $p < .01$ ; \*\*\* =  $p < .001$

**Bijlage 2d. Verbanden met lichaamsbeeld en focus op uiterlijk naar opleiding (B)**

	jongens, vmbo/mbo n=168		jongens, havo/vwo n=128		meisjes, vmbo/mbo n=143		meisjes, havo/vwo n=162	
	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2	Stap 1	Stap 2
<b>Positief lichaamsbeeld</b>								
porno →	-.13		.04		.01		-.01	
mtv →	.05		-.12		.24 ***	.20 ***	-.02	
bnn →	-.04		-.09		-.05		-.03	
beauty-tv →	.04		.22 **	.14 *	-.02		.06	
profielites →	.01		-.08		-.13 *	-.15 *	.00	
glossy's →	-.05		-.09		-.17 **	-.20 ***	-.12 *	-.09
→ porno	-.10		-.02		.06		.01	
→ mtv	-.08		-.13		.06		.02	
→ bnn	-.14 *	-.13 *	.05		.05		.00	
→ beauty-tv	.04		-.16 *	-.16 *	.02		.09	
→ profielites	-.06		-.12		-.05		.02	
→ glossy's	-.08		.02		-.04		-.09	
realiteitsperceptie →		.03		.00		.05		.03
identificatie →		-.09		.07		.03		-.02
praten over seks met vrienden →		-.14 *		-.18 **		.02		.01
druk van peers →		-.17 **		.21 **		.08		-.05
mediaopvoeding →		.01		-.09		.01		-.09
seksuele opvoeding →		.17 **		.04		-.15 *		.09
<b>Focus op uiterlijk</b>								
porno →	-.18 **	-.13 *	-.03		.05		.05	
mtv →	-.02		-.03		-.21 ***	-.11	-.08	-.03
bnn →	.06		.01		.05		-.15 *	-.05
beauty-tv →	.08		.13		.09		.14 *	.13 *
profielites →	.07		.08		.05		.21 ***	.15 *
glossy's →	.05		-.01		.05		.02	
→ porno	.05		-.04		-.06		.11	
→ mtv	.11		.10		.10		.09	
→ bnn	.02		.09		-.02		.05	
→ beauty-tv	.10		.00		.17 *	.17 *	-.10	
→ profielites	.10		.05		.08		.05	
→ glossy's	.12		-.11		.03		.15 *	.14 *
realiteitsperceptie →		-.01		-.02		.01		.08
identificatie →		.02		-.15 *		.20 **		.08
praten over seks met vrienden →		.00		-.04		-.01		-.02
druk van peers →		-.07		.17 *		-.04		.07
mediaopvoeding →		-.14 *		.18 **		-.04		.03
seksuele opvoeding →		.02		-.09		.04		.20 ***

NB \* =  $p < .01$ , \*\* =  $p < .01$ ; \*\*\* =  $p < .001$



## Het Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

### **Missie**

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroeioproblemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

### **Doelgroep**

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

### **Producten**

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

### **Meer weten?**

Met vragen over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen kunt u op werkdagen van 9 tot 13 uur terecht bij onze Infolijn, telefoon 030 230 65 64 of via e-mail [info@nji.nl](mailto:info@nji.nl).

Voor de meest actuele informatie: [www.nederlandsjeugdinstituut.nl](http://www.nederlandsjeugdinstituut.nl).

## Rutgers WPF

Rutgers WPF is een gerenommeerd kenniscentrum op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. De organisatie werkt in Nederland, Afrika en Azië en streeft ernaar de seksuele gezondheid en rechten wereldwijd te verbeteren. Speciale aandacht gaat uit naar jongeren, vrouwen en kwetsbare groepen, zoals mensen met een ziekte of beperking. Rutgers WPF ondersteunt professionals in hun werk zodat zij hun deskundigheid op het gebied van seksualiteit kunnen vergroten.

Rutgers WPF komt voort uit een fusie tussen Rutgers Nisso Groep, kenniscentrum seksualiteit, en World Population Foundation. Rutgers WPF is lid van IPPF, International Planned Parenthood Federation.

### **Wat doet Rutgers WPF: nationaal én internationaal**

- Deskundigheidsbevordering van professionals en partnerorganisaties op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten.
- Wetenschappelijk onderzoek uitvoeren en de resultaten benutten voor producten en diensten.
- Actief pleiten voor progressief beleid en financiering op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. Dit gebeurt zowel op Nederlands en Europees niveau als bij de Verenigde Naties.
- Met organisaties samenwerken en projecten ondersteunen met verwante doelstellingen.
- Folders, websites, lesmappen, trainingen en campagnes ontwikkelen.
- Studiedagen, congressen en expertmeetings organiseren.

### **Thema's:**

- Seksuele ontwikkeling
- Seksuele en relationele opvoeding
- Seksueel gedrag
- Seksuele relaties
- Anticonceptie
- Abortus
- Seksueel geweld en intimidatie
- Seksuele diversiteit
- Seksueel (dis)functioneren

### **Rutgers WPF:**

- Durft over seks te praten, ook over de lastige onderwerpen
- Heeft verstand van zaken, gebaseerd op gedegen onderzoek
- Is sensitief als het gaat om cultuurverschillen
- Betreft haar doelgroepen bij de ontwikkeling van producten en diensten
- Is een betrokken specialist die kennis, middelen en vertrouwen schenkt om seksualiteit in en buiten Nederland bespreekbaar te maken
- Maakt seksuele gezondheid gewoon

Wilt u meer weten over Rutgers WPF kijk dan op [www.rutgerswfp.nl](http://www.rutgerswfp.nl) of neem contact op met ons secretariaat via [office@rutgerswfp.org](mailto:office@rutgerswfp.org) of via 030 231 34 31.